

**Az örökös és a hagyatéki hitelezők római jogi alapokon  
nyugvó viszonyának XIX-XX. századi fejlődéstörténete,  
különös tekintettel a magyar szabályozásra**

**Kézirat lezárva:**

2022. november. 23.

# Tartalomjegyzék

|                                                                                                                                            |           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>BEVEZETÉS.....</b>                                                                                                                      | <b>3</b>  |
| <b>I. RÓMAI JOGI ALAPOK.....</b>                                                                                                           | <b>4</b>  |
| I.1. AZ ÖRÖKÖS HAGYATÉKI TARTOZÁSOKÉRT VALÓ FELELŐSSÉGE A RÓMAI JOGBAN .....                                                               | 4         |
| I.2. AZ ÖRÖKÖSÖKNEK ÉS A HAGYATÉKI HITELEZŐKNEK BIZTOSÍTOTT <i>BENEFICIUMOK</i> , VALAMINT AZOK<br>FEJLŐDÉSE A RÓMAI ÖRÖKLÉSI JOGBAN ..... | 5         |
| <b>II. A NAGY KODIFIKÁCIÓK KORA.....</b>                                                                                                   | <b>9</b>  |
| II.1. CODE CIVIL .....                                                                                                                     | 9         |
| II.2. OSZTRÁK POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV .....                                                                                                   | 11        |
| II.3. A SZÁSZ KIRÁLYSÁG POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVE .....                                                                                        | 14        |
| II.4. NÉMET POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV .....                                                                                                     | 16        |
| II.5. SVÁJC POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVE.....                                                                                                     | 18        |
| <b>III. AZ ÖRÖKLÉSI JOG VONATKOZÓ NORMÁINAK MAGYARORSZÁGI HELYZETE A XIX. SZÁZADBAN .....</b>                                              | <b>21</b> |
| III.1. SZOKÁSJOGI ÉPÍTŐKÖVEK .....                                                                                                         | 21        |
| III.2. MAGÁNJOGI KIÚTKERESÉS .....                                                                                                         | 23        |
| III.3. AZ IDEIGLENES TÖRVÉNYKEZÉSI SZABÁLYOK .....                                                                                         | 24        |
| <b>IV. A TÚLADÓSODOTT HAGYATÉKRA VONATKOZÓ ÖRÖKLÉSI JOGI SZABÁLYOZÁS XIX – XX. SZÁZADI KODIFIKÁCIÓTÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON .....</b>       | <b>26</b> |
| IV.1. TELESZKY ISTVÁN ÖRÖKLÉSI JOGI TERVEZETE .....                                                                                        | 26        |
| IV.1.1. A Tervezet szükségességének magyarázata, keletkezéstörténete .....                                                                 | 26        |
| IV.1.2. A Tervezet.....                                                                                                                    | 28        |
| IV.1.3. A Tervezet fogadtatása, kritikái és a törvényjavaslat bizottsági szövege .....                                                     | 30        |
| IV.2. AZ 1900-AS MAGYAR ÁLTALÁNOS POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZET .....                                                                      | 31        |
| IV.2.1. Az örökség „elfogadása” körüli viták .....                                                                                         | 32        |
| IV.2.2. Az <i>ultra vires</i> szabály kiteljesedése az örökös felelősség körében .....                                                     | 34        |
| IV.3. MAGÁNJOGI TÖRVÉNYJAVASLAT .....                                                                                                      | 37        |
| <b>V. ÖSSZEGZÉS.....</b>                                                                                                                   | <b>40</b> |
| <b>VI. IRODALOMJEGYZÉK.....</b>                                                                                                            | <b>41</b> |

## BEVEZETÉS

Kétség sem férhet hozzá, a szeretteink elvesztését követő hetek-hónapok az ember életének legszomorúbb és legfájóbb időszakai. Különösen igaz ez akkor, ha az – elhunytához rendszerint legközelebb álló személyek köréből kikerülő – örökösöket sújtó lelki gyötrelmek kiváltói között vagyoni jellegűek is vannak. Éppen ezért, minden jogalkotó arra törekedett és törekszik mind a mai napig, hogy az örökös és hagyatéki hitelezők viszonyában olyan időtálló, kiszámítható és méltányos öröklési jogi normákat hozzon létre, amelyek egyik érintettnek sem okoznak a szükségesnél több szenvedést. „Azonos cél, különböző megoldások” – gondolhatnánk, ám ha végig tekintünk a kontinentális Európa legkülönbözőbb történelmű államainak magánjogi kódexein – néhány kivételtől eltekintve – nagyon hasonló modellszabályozást láthatunk.

Hogy mégis miért tapasztalhatjuk ezt, a válasz látszólag egyszerű. A közös nevező egyben a közös eredő: a római jog. Én viszont az okok összefüggő láncolatát szerettem volna megismerni. Többek között kíváncsi voltam, hogy a iustinianusi kodifikációval egységes rendszerbe foglalt, ám hajszal híján a sötét középkor martalékává váló öröklési jogi normák milyen módon kerültek kölcsönhatásba az egyes nemzetek szokásjogaival. A különféle jogállású személyi köröket feltételező klasszikus kori öröklési szabályok megfeleltethetők-e a modern jogelveknek és amennyiben nem, az ezek recepciója szülte jogi „konfrontációk” milyen egyszerűbb, vagy éppen bonyolultabb jogi konstrukciókat eredményeztek. És legfőképpen: az örökség megszerzésnek római jogi kettős rezsimjéből miképp fejlődtek ki a tisztán *ipso iure* vagy tisztán aditiós modellek, azok a hagyatéki terhekért való felelősséget milyen alapon határozták meg, illetve fennmaradtak-e az egyes *beneficiumok*.<sup>1</sup>

Az említett kérdésekre jelen dolgozatban kívánok tudományos megközelítésű válaszokkal szolgálni. Kutatásom középpontjában a túlterhelt hagyatéki örökösének és a hagyatéki hitelezőknek viszonya, továbbá a mindkét felet megillető kedvezmények római jogi jogintézményeinek fejlődéstörténete, összehasonlító elemzése, valamint a különböző egyetemes kodifikációkban és magyar tervezetekben, javaslatokban fellelhető tovább élésének feltárása áll.

---

<sup>1</sup> A dolgozatban kettős, illetve vegyes rendszer alatt a római jog által megkülönböztetett házon belüli és házon kívüli örökösök eltérő hagyatékszerzési lehetőségeit értem (SIKLÓSI 1741, 1760; MARTON 265, FÖLDI – HAMZA 612).

# I. RÓMAI JOGI ALAPOK

## I.1. Az örökös hagyatéki tartozásokért való felelőssége a római jogban

A római jogban már a XII. táblás törvények óta elismert elv,<sup>2</sup> hogy a hagyaték örökösei felelősek az elhunyt előd jogcselekményeiért, helytállási kötelezettségük van mindazon hagyatéki tartozásokért, amelyek az örökhagyót halála pillanatában terhelték.<sup>3</sup> Ennek indoka, hogy az örökhagyó halálát követően az örökös, az örökség megszerzésével (*aditio, acquisitio*) az elhunyt egyetemes jogutódjává (*universalis successor*) válik,<sup>4</sup> vagyis minden az örökség megszerzésének pillanatában az örökhagyó hagyatékát képező – nem az örökhagyó személyéhez tapadó – alanyi jognak és kötelezettségnek ő lesz az új alanya.<sup>5</sup> Az örökléssel tehát a hagyatéki vagyon beolvad az örökös magánvagyonába és elveszíti minden különállását.<sup>6</sup> Az *universalis successio*nak ebből kifolyólag kettős joghatása van. Egyrészt az öröklés tényével az örökhagyó és az örökös között fennálló jogviszonyok megszűnnek a dologi jogból ismert *consolidatio*, valamint a kötelmi követelések és tartozások esetében *ipso iure liberatio (confusio)* által. Másrészt a hagyatéki vagyon minden aktívája és passzívája összevegyül az örökös magánvagyonával, aminek eredményeképpen az örökös a hagyatéki hitelezők irányába a teljes vagyonával, azaz korlátlan felelősséggel tartozik.<sup>7</sup>

Az örökös felelőssége a hagyatéki tartozásokért a római jogban kétféle lehetett.

a. Főszabályként a korlátlan, hagyaték erején túl terjedő felelősség, az *ultra vires hereditatis* felelősség érvényesült. Eszerint az örökös a hagyaték passzíváiért az öröklés pillanatában meglévő magánvagyonával- és az öröklött vagyonával pontosan úgy felel a hagyatéki hitelezőknek, mint ahogyan a saját hitelezőinek, aminek alapját a már említett *universalis successio* képezte. A korlátozott (*intra vires hereditatis*) felelősség általánossá tételét egészen a iustinianusi kodifikációig ellehetetlenítő szabály léte a hitelezői érdekek fokozott védelmén túl a korai római jog tartozásokért való felelősség (helytállás) szigorú szabályaival

---

<sup>2</sup> ZILINSZKY J. V. / 9.

<sup>3</sup> Ugyan a modern magánjogban a felelősség és helytállás két, egymástól jól megkülönböztethető jogi kategória, mivel a felhasznált források döntő többsége csereszabatos kifejezéseként használja, a dolgozatban is így kerülnek megjelenítésre.

<sup>4</sup> D. 29, 2, 37

<sup>5</sup> Ha az örökhagyó hibás birtokos (*vitiosus possessor*) volt akkor az örökös is az lesz, ha záloggal biztosított követelése volt, az örökösnek is az lesz.

<sup>6</sup> BRÓSZ – PÓLAY 308, ill. P. SZABÓ 54

<sup>7</sup> FÖLDI – HAMZA 654-656, BENEDEK-PÓKECZ KOVÁCS 365

magyarázható. Az archaikus jogban ugyanis a nem fizető adós saját adósságaiért teljes vagyonával felelt, ráadásul személyi végrehajtás (*manus iniectio*) alá is kerülhetett.<sup>8</sup> Emellett a római jogi gondolkodás az örökösre, mint az örökhagyó személyiségének folytatójára tekintett, így az a korai időkben nemcsak teljes vagyonával, hanem még személyével (testével) is helytállni tartozott.<sup>9</sup>

b. A *praetori* jogfejlesztés eredményeként fokozatosan – ám a modern jogrendszerekkel ellentétben, egészen a posztklasszikus jog koráig csupán kivételként – érvényesült az örökösi felelősség fejlettebb formája, a korlátozott felelősség jogintézménye. Ennek értelmében az örökös helytállási kötelezettsége kizárólag az általa örökölt hagyaték erejéig terjedt. Az *intra vires hereditatis* felelősségi formának aszerint, hogy a hagyatéki követelések érvényesítésekor a hagyaték tárgyai és azok hasznai az örökös birtokában voltak-e vagy sem, két változatát ismerte a római jog. Első esetben *cum viribus hereditatis* helytállásról beszélhetünk, amidőn az örökös felelőssége a meglévő hagyatéki tárgyakra, valamint azok hasznaira korlátozódik. *Pro viribus hereditatis* felelősség állapítható meg azonban akkor, ha a hagyaték egyes tárgyai és azok hasznai – leggyakrabban elidegenítés útján – már nem állnak az örökös birtokában. Ekkor az örökös az öröksége erejéig egész vagyonával felel.<sup>10</sup>

## **I.2. Az örökösöknek és a hagyatéki hitelezőknek biztosított *beneficiumok*, valamint azok fejlődése a római öröklési jogban**

A római öröklési jogot Iustinianusig uraló *ultra vires* felelősségi alakzat folytán a túladosodott hagyaték (*damnosa hereditas*) örököseinek az örökléskor meglévő magánvagyonaikkal is helyt kellett állniuk a hagyatéki hitelezők követeléseieiért. Az archaikus és kora preklasszikus jog *manus iniectio*s felfogása, illetve az erős civiljogi kötöttségek teljesen védtelenné tették az ilyen helyzetbe került örökösök magánvagyonát. Változást a preklasszikus és klasszikus kori *praetori* jogképzés jelentett, amely új jogi megoldásokkal igyekezett elejét venni az örökösök eladósodásának és az *infámiát* eredményező csődszerű végrehajtásnak.<sup>11</sup> Az így létrejövő jogintézmények a civiljogi kívánalmaknak megfelelően fenntartották az *ultra vires* felelősség

---

<sup>8</sup> ZILINSZKY J. III. / 1, 2.

<sup>9</sup> MARTON 288

<sup>10</sup> BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS 365, BRÓSZ – PÓLAY 309, MOLNÁR – JAKAB 399-400, FÖLDI – HAMZA 655 ill. SIKLÓSI 1913

<sup>11</sup> NÓTÁRI 383-384

elsődlegességét, miközben valódi segítséget voltak képesek nyújtani az örökösöknek, és a hagyatéki hitelezőknek egyaránt.

A folyamat eredményeképpen számos *beneficium* látott napvilágot. Egységes kedvezményi rendszer kialakítására viszont nem volt lehetőség, a *praetor*nak minden esetben a civiljogi örökségszerzési módokra kellett reagálnia. A vegyes rendszert teremtő civiljogi szabályok határozták tehát meg az *aquisitio hereditatis* lehetőségét aszerint, hogy az örökös részese volt-e az örökható házközösségének, avagy sem.<sup>12</sup> Amennyiben igen, úgy házon belüli (*domestici*), más néven szükségképpen (*necessarii*) örökösről beszélünk. A házközösség tagjai (*sui heredes*, illetve az örökható végrendelete révén felszabadított és örökössé nevezett rabszolgák) *ipso iure*, a halál tényénél fogva mindenféle elfogadási cselekmény nélkül szerezték meg az örökséget. Minden más örökös házon kívülinek (*extranei*), önkéntes (*voluntarii*) örökösnek számított. Ők az örökséget kizárólag valamely jogcselekményüknél fogva, ünnepélyes elfogadó nyilatkozattal (*cretio*), vagy alakszerűtlen akaratnyilvánítással (*pro herede gestio*) szerezhették meg.<sup>13</sup>

A „tartózkodás kedvezménye”, a *beneficium abstinendi*, nevéből adódóan akkor nyújtott védelmet a korlátlan felelősség alól az akár akarata ellenére is *ipso iure* öröklő szükségképpen örökösnek, ha az a hagyatéki vagyontárgyakra semmiféle örökös cselekményt nem eszközölt.<sup>14</sup> Ilyen esetben az örökös mindenféle vagyoni előny vagy hátrány nélkül a civiljogi értelemben vett örökös minőségét megtarthatta, de ellene a *cum viribus* felelőssége alapján a *praetor* minden hitelezői követelést denegált.<sup>15</sup> A végrendelettel felszabadított rabszolga helyzete annyiban volt eltérő, hogy ő *beneficium abstinendi* helyett a vagyonának elkülönítését (*separatio bonorum*) kérhette a *praetortól*. Ily módon saját szerzeményei és személye mentesek lehettek a végrehajtástól.<sup>16</sup> A „meggondolás kedvezménye”, a *beneficium deliberationis* a házon kívüli, önkéntes örökösöknek nyújthatott segítséget azáltal, hogy ők a *praetortól* haladékat kérhettek (rendszerint 100 napot<sup>17</sup>) az örökség elfogadására. Ez idő alatt megvizsgálhatták a hagyaték terheit, ám az elfogadás után feltárt passzívákért már az *ultra vires*-szabály értelmében teljes vagyonukkal álltak helyt.<sup>18</sup>

---

<sup>12</sup> Lásd: PÓLAY 39, ill. SZÁSZY-SCHWARZ [1899] jkv. 32

<sup>13</sup> BESSENYŐ 585-587, ill. FÖLDI – HAMZA 612-613

<sup>14</sup> SIKLÓSI 1742, ill. BESSENYŐ 584

<sup>15</sup> Gai. D. 29, 2, 57

<sup>16</sup> MOLNÁR – JAKAB 400, ill. SIKLÓSI 1915

<sup>17</sup> Gai. 2, 170

<sup>18</sup> SIKLÓSI 1743-1744, FÖLDI-HAMZA 656

A korlátlan felelősség elve azonban nem pusztán az örökös, hanem a hitelezői oldal érdekeit is veszélyeztethette. Egy aktívakkal teli hagyaték túladosodott örökösre szállása a hagyatéki és az eladósodott örökös vagyon összekeveredését eredményezte, ellehetetlenítve az örökös hitelezőivel egy sorba került hagyatéki hitelezők követeléseinek kielégítését.<sup>19</sup> Ezt megakadályozandó a *praetor* egy *heres suspectus* („gyanús örökös”) azonosításakor két, egymásból következő lehetőséget biztosított a hagyatéki hitelezőknek. Először az örököstől a két vagyon elkülönítésére vonatkozó biztosíték adását követelhatték, majd annak megtagadása esetén az örökös meglévő vagyonára a *praetor* elrendelhetette a csődeljárást.<sup>20</sup> A végrehajtás megindítását követően a hagyatéki hitelezőknek a *praetor* megadta az elkülönítés – *beneficium separationis* – kedvezményét, amelynek joghatásaként a hagyatéki vagyon elkülönült az örökösétől.<sup>21</sup> Így az örökös hitelezők csak az örökös meglévő vagyonából, a hagyatéki hitelezők pedig csak a hagyatéki vagyonból nyerhettek kielégítést.<sup>22</sup> Az örökös hitelezői viszont nem kérhettek *separatiót*. Emellett a hagyatéki hitelező sem kaphatta meg a *beneficium separationist*, ha az örökös magánvagyonára és a hagyaték már összekeveredett, vagy az örökössel előzetesen tárgyalásokba bocsátkozott, illetve a hagyaték megszerzésétől számított 5 év eltelt.<sup>23</sup>

A klasszikus jog korában változatlanul alkalmazott *praetori beneficium*okon túl a császári jogtudomány csupán eseti jelleggel próbálkozott a korlátlan felelősség visszaszorításával. Csekély előre lépésként csupán az *incapacitas* és *indignitas* szabályaihoz kapcsolódó elesett örökrész (*bona caduca*), valamint „elragadtatott” örökség (*bona ereptoria*) jogintézményei értékelhetők.<sup>24</sup> Főszabályként tehát továbbra is az *ultra vires* elv érvényesült és igazán meghaladottá csak a posztklasszikus római jogban vált. Az örökös felelősségének hagyatékra való korlátozását, vagyis a *cum viribus* és *pro viribus* helytállás lehetőségét Iustinianus a leltározás kedvezménye, a *beneficium inventarii* bevezetésével teremtette meg.<sup>25</sup> A leltárkészítés kedvezménye mind a házon belüli, mind a házon kívüli örökösöket megillette, utóbbi esetben azonban kizáró jelleggel a *beneficium deliberandival*. Az vitatott a szakirodalomban, hogy ha az örökös a hagyaték megnyílásáról szerzett tudomását követő 30 nappal hatósági személy (*tabularius*) közreműködésével leltározni kezdte a hagyatékot, és azt

---

<sup>19</sup> BRÓSZ-PÓLAY 310, MARTON 289, FÖLDI – HAMZA 656-657

<sup>20</sup> D. 42, 5, 31

<sup>21</sup> SIKLÓSI 1915

<sup>22</sup> MOLNÁR – JAKAB 401

<sup>23</sup> P. SZABÓ 56, ill. BRÓSZ – PÓLAY 311

<sup>24</sup> FÖLDI – HAMZA 616 és 657

<sup>25</sup> C. 6, 30, 22, 2-4

60 nap alatt be is fejezte, akkor a hitelezők irányába csak a leltárba felvett hagyatéki vagyontárgyakkal (*cum viribus*), vagy a hagyatéki vagyontárgyak erejéig (*pro viribus*) felelt-e.<sup>26</sup> A leltár elkészítésének elmulasztása azonban továbbra is *ultra vires* felelősséget vont maga után.<sup>27</sup>

---

<sup>26</sup> A iustinianusi *Codex* vonatkozó helyének homályos megfogalmazása különböző értelmezéseket enged meg. Ebből adódóan Kaser a *cum viribus hereditatis* felelősséget tartja valószínűnek. (KASER – KNÜTEL – LOHSSE, 424). Mások szerint inkább a *pro viribus* felelősség volt jellemző (Vö. TALAMANCA 700, MARTON, 289, P. SZABÓ, 55.). A legvalószínűbbnek azonban az az álláspont tűnik, hogy alapvetően *cum viribus hereditatis* felelt az örökös, ugyanakkor, ha egyes vagyontárgyakat eladott vagy elfogyasztott a hagyatékból, akkor ezek erejéig *pro viribus* felelt, vagyis saját vagyonával is helyt kellett állnia. (vö. FÖLDI – HAMZA 657)

<sup>27</sup> MARTON 289

## II. A NAGY KODIFIKÁCIÓK KORA

A iustinianusi kodifikáció révén kétségkívül egy logikus egységgé összeforrott, megfelelő jogi környezetben prosperáló jövő elé néző joganyag került megalkotásra. Az emberiség történelmének elkövetkezendő „sötét” fejezetei azonban nem nyújtottak kedvező táptalajt a további fejlődéshez. A Nyugat-Római Birodalom bukásával létrejött hatalmi vákuum kiszámíthatatlanságában leegyszerűsödött és megmerevedett magánjogi viszonyrendszerben eme rendkívüli módon kimunkált joganyag egyszerűen nem tudott releváns maradni. A glosszátorok és kommentátorok tudásvágya nélkül talán végleg a feledés homályába süllyedő normák a középkori egyetemeken előbb „újra-felfedeződtek”, majd – *receptio* útján és a tradicionális, nemzeti jog mellett – fokozatosan az élő jog részévé váltak.<sup>28</sup> Noha e folyamat az örökös és a hagyatéki hitelezők viszonyában is végig kísérhető, jelen dolgozat terjedelmi kötöttségei nem teszik lehetővé annak felszínesnél mélyebb tárgyalását. Kutatásomban ezért a XVII-XVIII. század polgári forradalmaiban megvilágított jogbizonytalanság felszámolásaként született (nagy) kodifikációkra helyeztem a hangsúlyt. Az elkövetkezendőkben elemzett törvénykönyvek ugyan a római jog tudományos feldolgozása révén mind közös töről fakadnak, az eltérő szokásjogi hatások valamennyi esetben mégis egyedi jogi megoldásokban öltöttek testet.

### II.1. Code Civil

„*Ma vraie gloire n'est pas d'avoir gagné quarante batailles . . . , ce que rien n'effacera, ce que vivra éternellement, c'est mon code civil*”, eme alaptalannak egyáltalán nem nevezhető sorokat maga Napoleon Bonaparte fogalmazta meg életének fő művéről.<sup>29</sup> Az 1804-ben hatályba lépett francia Code Civil (*Code Napoléon*) ugyanis nemcsak korának volt kiváló dokumentuma, hanem mind a mai napig az egyik legmeghatározóbb magánjogi kodifikáció.<sup>30</sup>

A klasszikus római jogban kialakult jogintézményeket átvéve, a Code Civil a vegyes öröklési rendszert követi. Végrendelet hiányában tehát a *necessarius heres*-ek *ipso iure* örökölnék, míg

---

<sup>28</sup> FÖLDI – HAMZA 105-112

<sup>29</sup> MÁDL 1; Idézet jelentése: „Az én dicsőségem nem az, hogy negyven csatát nyertem. Az, amit semmi sem fog eltörölni, ami örökké élni fog, az én polgári törvénykönyvem...”

<sup>30</sup> Lásd: HAMZA 143-146

a *voluntarius heres*-ek csak elfogadó nyilatkozattal.<sup>31</sup> Ugyanakkor hiába válik valaki a törvény erejénél fogva örökössé, a szabályozás később – bíróság előtt tett nyilatkozat formájában – mégis biztosítja számára a tartózkodás, vagyis az örökség visszautasításának (*beneficium abstinendi*) jogát. Az ilyen nyilatkozatot tett örököst ettől kezdve úgy kell tekinteni, mintha sosem vált volna örökössé.<sup>32</sup> Ezzel tulajdonképpen ugyanaz a joghatás érhető el, mint a római jog vonatkozó rendelkezései szerint (az örökösnek semmilyen módon nem kell helyt állnia a hagyatéki tartozásokért), azonban gyökeresen szakítva annak alapjaival. Az örökséget visszautasító örökös még csak névlegesen sem marad az, vagyis egyáltalán nem tekinthető az örökhagyó személyisége folytatójának.<sup>33</sup> Amennyiben az örökös visszautasítási jogával nem kíván élni, vagy kifut a rendelkezésére álló határidőből, úgy a hagyatékot elfogadottnak kell tekinteni.<sup>34</sup>

Az elfogadás történhet „*purement et simplement*” (tisztán és egyszerűen), vagy a hagyaték leltározásának igénylése mellett.<sup>35</sup> Előbbit vélhetően olyan személyek vették igénybe, akik biztosak voltak a hagyaték aktíváinak túlsúlyában, hiszen ilyen jognyilatkozatuk – legyen az írásban, szóban vagy ráutaló magatartás útján kifejezve – az esetlegesen felmerülő adósságok univerzális kötelezettjeivé tette őket.<sup>36</sup> A kommentárirodalom külön hangsúlyozza, hogy eme kockázatoktól korántsem mentes lehetőség kifejezetten szankciós jelleggel bírt azon örökös számára, aki (örököstársától) jogtalanul eltulajdonított, illetve elrejtett – *diverti ou récéle* – bizonyos hagyatéki vagyontárgyakat.<sup>37</sup>

A hagyaték leltározásának igénylése ezzel szemben a sokkal rizikómentesebb öröklést célozta és tulajdonképpen a római jogból ismert *beneficium inventarii* francia recepcióját ismerhetjük fel benne. Az örökösnek a leltározási igényéről egy nyilatkozatot kell eljuttatnia a bíróság elé rögtön azután, hogy rá nézve megnyílt a hagyaték (*delatio*).<sup>38</sup> Ekkor három hónap áll rendelkezésére a hagyatéki vagyon leltárba foglalására, amelyet a törvényeket betartva, jóhiszeműen és pontosan kell megtennie. Leltározásának időhatáron belüli befejeztével vagy a megadott három hónap elteltével azonban az örökösnek még további negyven nap áll rendelkezésére arra, hogy a leltárba felvett hagyatéki vagyontárgyak ismeretében elfogadja,

---

<sup>31</sup> PÓLAY 39, ill. Code Civil – Article 721

<sup>32</sup> Code Civil – Article 785

<sup>33</sup> vö. BRÓSZ – PÓLAY 309-310

<sup>34</sup> SIKLÓSI 1762

<sup>35</sup> Code Civil – Article 774

<sup>36</sup> Code Civil – Article 778 és 723

<sup>37</sup> CHABOT 563-569

<sup>38</sup> Code Civil – Article 793

vagy visszautasítsa az örökséget.<sup>39</sup> Ezen a ponton lényeges változás figyelhető meg a iustinianusi kodifikációban tárgyalta khoz képest. Ahogyan azt Kallós Lajos is megállapította, a francia jogi megoldás nemes egyszerűséggel összevonta az ókori római jogban külön és egymást kizáróan érvényesülő *beneficium deliberandi* és *beneficium inventarii* jogintézményeit. Ebből következően a Code Civil pusztán a hagyaték leltárba vételének megtörténte után (mint szükséges előfeltétel) tette lehetővé a meggondolás kedvezményét, megszüntetve a két kedvezménytípus összeférhetetlenségét.<sup>40</sup> Azonban a hagyaték azon elemeit, amelyek jellegükből adódóan a leltározás időtartama alatt elveszhetnek, megsemmisülhetnek, vagy megőrzésük túlságosan nagy teher lenne, az örökös – hatósági személy jelenlétében végzett megfelelő eljárással – anélkül idegeníthette el, hogy az az örökség elfogadását vonta volna maga után.<sup>41</sup> Az eredményes és törvényes *inventarium* elkészítésének az örökösre nézve két kedvezményes jogkövetkezményét említi a Code Civil.<sup>42</sup> Egyrészt a posztklasszikus római jogi felfogásnak megfelelően, a leltárba felvett hagyatéki vagyontárgyakért felelőssége *cum viribus* alapon korlátozott lett.<sup>43</sup> Másrészt magánvagyonra nem keveredik össze a hagyatéki vagyonnal, vagyis egyetemes helytállási kötelezettség a leltáron túl nem terheli. Az örökös szigorúbb felelőssége azonban továbbra is fennáll súlyos eljárási jogsértés,<sup>44</sup> valamint a leltárba felvett hagyatéki vagyonban hanyagsága következtében történő értékcsökkenés, és/vagy értékromlás esetében.<sup>45</sup>

## II.2. Osztrák Polgári Törvénykönyv

A Code Civil sikere pozitív példaként szolgált a magánjoguk megújítására törekvő korabeli európai nagyhatalmaknak. Nem volt ez másképp az osztrák örökös tartományokban, majd az Osztrák Császárságban sem, ahol egy csaknem másfél évszázada zajló jogegységesítési törekvésre tett pontot a Franz von Zeiller vezette kodifikációs bizottság az 1812. január 1-jén hatályba lépő Osztrák Polgári Törvénykönyv (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*; továbbiakban: OPTK) megszövegezésével.<sup>46</sup>

---

<sup>39</sup> Code Civil – Article 794-795

<sup>40</sup> KALLÓS 959

<sup>41</sup> CHABOT 585-587

<sup>42</sup> Code Civil – Article 802

<sup>43</sup> A Code Civil azonban hallgat a *pro viribus* alapú felelősségről.

<sup>44</sup> Code Civil – Article 804

<sup>45</sup> Code Civil – Article 805

<sup>46</sup> Lásd: HAMZA 113-114

Az osztrák jog – szemben a kevert megoldást alkalmazó római joggal és az annak szellemiségét kiválóan őrző Code Civillel – a tisztán aditionális rendszert tette magáévá. Ez bármely örökös jogcímen fellépő örökösre nézve azt jelentette, hogy a hagyaték sorsáról kizárólag jognyilatkozat formájában lehetett rendelkezni. A hagyatékot nem lehetett többé önhatalmúlag birtokba „venni”, hanem azt egy szükségképpen közbeiktatott bírósági eljárás eredményeként lehetett „átadni”<sup>47</sup>, amely növelte a hagyatéki bíróságok tekintélyét.<sup>48</sup> Tulajdonképpen a római jog szerinti *voluntarii heresek* „kiváltsága” került modern köntösben kiterjesztésre és megadásra a létező összes örökös részére. Ez a lépés egyszerre reformálta meg a *beneficium abstinendi* intézményét, tette feleslegessé a római jogi öröklési viszonyok alapját képező *domesticus* és *extraneus heres* közötti különbségtételt, és üresítette ki az *ipso iure* hagyatékszerzés lényegét.

A feltételeességet kifejező, „potenciális” szóval illethető örökösnek – jogcíme igazolása után<sup>49</sup> – az örökség birtokbavételét tekintve több, szabadon választható cselekvési lehetőség állt rendelkezésére.<sup>50</sup> Ebben az Unger által csak „furcsa anomáliának” nevezett helyzetben,<sup>51</sup> az örökös dönthetett úgy, hogy nem kívánja megszerezni az örökös minőséget és „eláll” a hagyatéktól, vagy a jogszerű birtokbavétel két módjának – feltétlen és feltételes birtokbavétel – egyikét választva elfogadja azt.<sup>52</sup>

a. Feltétlen örökös nyilatkozat esetén az OPTK megfogalmazása szerint az alábbiakra kerül sor: „...az örökös az örökhagyó minden hitelezőinek követeléseikért, és minden hagyományosoknak hagyományaikért, jótállani köteles, habár a hátrahagyott vagyon nem elégséges is”.<sup>53</sup> Ezzel tulajdonképpen az örökös magára veheti az *ultra vires*, hagyaték erején túli felelősséget. Meglátásom szerint, a római jogból ismert meggondolás kedvezménye itt tehát belefoglaltatik az el- illetve el nem fogadás örököstől elvonhatatlan jogába.

b. Sokkal haladóbb és az örökösre nézve kedvezőbb választás az örökség feltételes megszerzésére, vagyis a hagyatéki leltár bíróság általi elkészítésére irányuló nyilatkozat

---

<sup>47</sup> SUHAYDA 475

<sup>48</sup> Ennek fényében talán érthetőbb az OPTK hagyatéki bíróság szerepét előszeretettel kidomborító, az eljárásrendhez szigorúan ragaszkodó nyelvezete, amely ugyanakkor rendkívüli merevséget is kölcsönöz az örökség megszerzéséről érkező fejezetnek.

<sup>49</sup> OPTK 797. §

<sup>50</sup> Az önhatalmi út visszaszorítása céljából garanciális jelentőségű, hogy az OPTK a teljes örökjog tárgyalásánál hangsúlyozza azon elvét, miszerint minden örökjogi cselekmény – így ezen örökös nyilatkozatok – jogszerű megtételére kizárólag bíróság előtti eljárás keretében kerülhet sor (vö. OPTK 799. §, 802. §, 806. §, 811. §, 812. §, 817. §, 819. §).

<sup>51</sup> UNGER: 162

<sup>52</sup> A kora újkori osztrák fejlődésről ad rövid átfogó képet FLOBBMAN 362-370.

<sup>53</sup> OPTK 801. § (Márkus Dezső fordításában)

megtétele. Ennek jogkövetkezményeként az örökös a hagyatéki vagyon kedvezményezettjeinek mindössze annyiban tartozik kielégítési kötelezettséggel „...amennyire a hagyaték azoknak, és az örökjogon kívül őtet illető tulajdon követeléseire is elegendő”.<sup>54</sup> Más szavakkal, a leltározás kedvezményének igénybe vételét követően az örökös magánvagyonában marad a túladosodott hagyaték hitelezőivel és a hagyományos követeléseivel szemben.<sup>55</sup> Nem meglepő tehát, hogy maga a kódex is több helyen „jogkedvezmény”-ként hivatkozza, és a lehető legszélesebb körben elérhetővé teszi ezt a lehetőséget.<sup>56</sup>

A feltétlen, illetve feltételes birtokbavétel jogintézményeinek ismertetését követően érdemes megvizsgálni azok egymáshoz viszonyulását is, hiszen – véleményem szerint – e téren csúcsosodik ki a római jog sajátos osztrák recepciója. Azzal ugyanis, hogy a *deliberatio* kedvezménye az örököst megillető, örökségszerzési mód megválasztásának jogával azonosítható – amely során az örökös dönthet úgy is, hogy nem kíván örökölni – a meggondolás és a tartózkodás *beneficium*ainak eddig nem tapasztalt együtt állása figyelhető meg. Mivel az örökös hagyatékot visszautasító elhatározása az ő *deliberatio*-ja okán, annak folyamánként születik meg, tulajdonképpen egy jogcselekményében több *beneficium* realizálódik egyszerre, mely jelenséget „*beneficium*-koncentrációnak” kereszteltem el.<sup>57</sup>

Ezen felül, a Code Civilhez hasonló teljes szakítás figyelhető meg az egyes kedvezmények római jog által megkövetelt összeférhetetlenségével. A Code Civilhez képest azonban különbség, hogy míg az a leltárkészítés után biztosította az örökös számára a határidős meggondolás lehetőségét, addig az OPTK szerint az örökös előbb választ és csak utána leltároz, nem tudva annak eredményéről. Örököstársak esetében azonban előállhat az a látszólagos jogi anomália, hogy egyikük feltétlenül, másikuk leltározás mellett fogadja el a hagyatékot. Ezesetben az OPTK egyértelműen a leltározás dominanciáját hirdeti, hiszen, ha az örököstársak közül akár csak egy is a leltározás kedvezményét választja, a bíróságot *inventarium* készítésére

---

<sup>54</sup> Márkus Dezső fordítása az OPTK 802. §-hoz.

<sup>55</sup> Arra azonban, hogy a leltározás kedvezményéből pontosan mely korlátozott felelősségi alakzat (*cum viribus*, vagy *pro viribus*) következik, se az OPTK szövege, se a szakirodalom nem ad egyértelmű választ (FLOBMANN 364-365). Szladits Károly gyakorlati nézőpontból – véleményem szerint helyesen – az örökség értéke erejéig terjedő, *pro viribus* alapú helytállást látja valószínűbbnek. (SZLADITS 614). Ugyanebből indulnak ki egyes modern osztrák szerzők is (lásd APATHY – KLINGENBERG – STIEGLER 61).

<sup>56</sup> Mindenkit megillet, aki „jogait maga igazgathatja”, de még azt is, aki csupán kötelesrészre jogosult.

<sup>57</sup> Hangsúlyozni kell azonban, hogy az OPTK tisztán aditionális hagyatékszerzésről rendelkezik, vagyis meggyőződésem szerint a klasszikus római jogi értelemben vett *beneficium abstinendi*-ről nem beszélhetünk. Hiányzik ugyanis az egész jogintézmény alapját adó, a római civiljog szerint tartózkodni képes *ipso iure* örökös. Az OPTK szellemiségében az örökös „potenciális” állapotában csupán az elfogadás eldöntendő kérdésében foglal állást, és annak nemlegessége esetén soha nem válik, illetve nem is válhat többé örökkéssé.

kötelezi, melynek hatálya és pozitív következményei a többi – az örökség feltétlen birtokbavételét kívánó – örökösra is kiterjednek.<sup>58</sup>

A leltározás kedvezményének biztosításából logikusan következik a kódex azon törekvése, hogy a hagyatéki hitelezői igények megfelelő kielégülését több „előintézkedéssel” segítse.<sup>59</sup> Rögtön hozzá kell azonban tenni, hogy ezen intézkedések csak a hagyatéki kedvezményezettek aktív fellépése – amely már az örökhagyó halálát követően azonnal, az örökösök nyilatkozatát megelőzően is megtehető – után válhatnak relevánssá, a bíróság ugyanis hivatalból nem köteles alkalmazásukról gondoskodni.<sup>60</sup>

A legfontosabb hitelezői kedvezmény egyértelműen a „*hagyatéknak az örökös vagyonátóli elkülönzése*”,<sup>61</sup> mely tartalmát tekintve majdnem tökéletes egyezést mutat a római jogban *beneficium sperationis*-ként ismert jogintézménnyel. Egyetlen különbség csupán az, hogy a hagyatéki hitelezők ilyen nyilatkozata folytán az eredetileg *ultra vires* alapú, feltétlen helytállást vállaló örökös is mentesülni fog a korlátlan felelősség kötelezettsége alól.<sup>62</sup>

### II.3. A Szász Királyság polgári törvénykönyve

Noha nem nevezhető a legjelentősebb európai kodifikációk egyikének, az egyetemes és magyar jogfejlődésre gyakorolt hatása miatt mégis szót kell ejteni a Szász Királyság polgári törvénykönyvéről (*Bürgerliches Gesetzbuch für das Königreich Sachsen* továbbiakban: szász Ptk.). A német pandektisztika virágkorában megalkotott mű viszonylag rövid hatályban léte (1865. márc. 1. – 1900. jan. 1.) ellenére sikeresen kikövezte a birodalmi német jog kodifikációjához vezető utat, és olyan hazai műveknek adott szilárd alapot, mint Hoffman Pál Általános Magánjogi Törvénykönyve általános részének, vagy mint – a jelen dolgozatban később részletesen is tárgyalandó – Teleszky István-féle öröklési jogi tervezetnek.<sup>63</sup>

Szakítva a korábbi germán szokásjoggal, a szász Ptk. az aditionális hagyatékszerzést az alábbiak szerinti formában honosította meg: minden potenciális örökös kizárólag joghatályos nyilatkozata megtételével válhat teljes jogú örökössé. Hagyatéki részesedéstől való

---

<sup>58</sup> OPTK 807. §

<sup>59</sup> OPTK 810-817. §

<sup>60</sup> OPTK 811. §

<sup>61</sup> Márkus Dezső fordítása az OPTK 812. §-hoz.

<sup>62</sup> BOZÓKY 595

<sup>63</sup> PÓLAY 14., 18., ill. 43-44

tartózkodási szándékát az örökös – az OPTK-nál tárgyaltak szerint a klasszikus értelemben vett római jogi *beneficium abstinendivel* meg nem egyező – visszautasítási jogának gyakorlásával fejezheti ki. Amennyiben viszont az elfogadás mellett dönt, erre irányuló szándéknyilatkozatot kell tennie. E jogintézmény alakítását a szász Ptk. ugyan nem határozta meg, a megfogalmazásból a római jogi *pro herede gestio* intézményére és a ráutaló magatartás elfogadására lehet következtetni.<sup>64</sup> Mielőtt azonban a hagyaték sorsáról döntene, az örökösnek lehetősége van tájékozódni az örökhagyó vagyonának állapotáról. A iustinianusi alapoktól eltérően, a szász Ptk. meggondolásra irányuló kedvezményét *ipso iure*, mindenféle megkülönböztetés nélkül, az összes örökös igénybe veheti. Ugyanakkor az erre nyitva álló határidő kapcsán némi inkonzisztenciával találkozhatunk. Ahogyan azt Teleszky István a saját törvényjavaslatának indoklásában is felismerte és kifejtette, a szász kódex 2264. és 2266. §-ai alapján a meggondolási időtartam elmulasztásának jogkövetkezményeként az öröklési jog azonnali elvesztése következik be.<sup>65</sup> Ezzel szemben, ha az előbb említett módok közül egyik folytán sincs élő határidő, az örökös a tudomásszerzésétől számított egy év elteltével elfogadó nyilatkozat nélkül is megszerzi a hagyatékot.

Az örökös felelőssége kapcsán elmondható, hogy zömében még a XIX. században is a iustinianusi római jog doktrínái hagyományozódtak át. Tudniillik, nem csupán az eddig tárgyalt törvénykönyvek, hanem többek között a porosz Landrecht, az olasz Codice Civile, vagy a hesseni javaslat is közös abban, hogy – ugyan változatos módokon és szigorral, de – valamilyen formában ismerik a hagyatékot túli örökös felelősséget.<sup>66</sup> Ezt a rideg sormintát töri meg a szász Ptk. korszakalkotó 2328. §-a, miszerint az örökös a hagyatéki adósságok kielégítéséért kizárólag öröksége erejéig tartozik felelősséggel („*Der Erbe haftet für die Erbschaftsschulden soweit die Erbschaft*”).<sup>67</sup> Az így életre hívott *pro viribus* alapú helytállási rendszer minden korábbinál szélesebb körben oltalmazza az örökös magánvagyonát. E felelősségi konstrukcióból az is következik, hogy ha az örökség az örökös önhibájából vesztett értékéből, a veszteséget az örökösnek magánvagyonából kell pótolnia. Annak érdekében, hogy ilyen ne fordulhasson elő, a kódex említést tesz a leltározás kedvezményéről. Az örökös a számára nyitva álló határidőben – a bíróság, illetve közjegyző segítségével – jegyzéket (*Verzeichniß*),

---

<sup>64</sup> SIEBENHAAR 389-390

<sup>65</sup> Törvényjavaslat az „öröklési jogról” 274

<sup>66</sup> Indokolás az „öröklési jogról” szóló törvényjavaslathoz 283-284

<sup>67</sup> Függetlenül attól, hogy az örökös kifejezett elfogadással, vagy hallgatólagosan szerezte meg a hagyatékot.

vagy hagyatéki leltárt (*Nachlaßverzeichnis*) készíthet. Ráadásul, szükség esetén<sup>68</sup> annak tartalmát az örökös esküvel meg is erősítheti.<sup>69</sup>

A leltározáson kívül a szász Ptk. a vagyonekülönítés kedvezményét is ismeri. Noha e jogintézmény léte valóban a római jog óta hangsúlyos hitelezői érdekek védelméből fakad, célja már nem csupán a túladosodott örököstől való félelem kiküszöbölésére korlátozódik. Utóbbi meghaladását épp az *ultra vires hereditatis* felelősség kiiktatása tette lehetővé.<sup>70</sup> Meglátásom szerint, az elkülönítési jog funkciója így a „*bona non intelliguntur nisi deducto aere alieno*” (az nem vagyon, amit adósság terhel) latin mondással magyarázható. Tulajdonképpen a vagyonekülönítés immáron a kielégítési „fedezet”, a hagyaték eltékozlása elleni védelmet adja meg, hiszen az örökös csak azzal a maradékkal rendelkezhet szabadon, amely a tartozások levonása után számára megmarad.<sup>71</sup>

## II.4. Német polgári törvénykönyv

A XIX. századi európai jogi gondolkodást meghatározó német pandektisztika folyamatos jogfejlesztő tevékenysége csúcspontjának egyértelműen a német polgári törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch*; továbbiakban: BGB) megalkotása tekinthető. 1900. január 1-jén ugyanis egy olyan, a mai napig az élő jog részét képező polgári törvénykönyv lépett hatályba, amelyet egyetlen európai jogtudós sem hagyhatott figyelmen kívül saját országa kódexének megalkotásakor.<sup>72</sup>

A BGB a fejezetben eddig tárgyalt kodifikációkhoz képest nagy részletességgel – néhol az egyes tárgyköröknek külön címeket és alcímeket szentelve<sup>73</sup> – foglalkozik a hagyaték megszerzésével, a különböző örökösi felelősségi alakzatokkal és *beneficium*okkal. A római joghoz való visszatérést mutat az, hogy az örökhagyó halálát követően *ipso iure* módon kerül sor az örökség átszállására.<sup>74</sup> A BGB az átháramlásról, illetve annak okáról való tudomásvétel után biztosít az örökösnek a törvényi lehetőséget a hagyatéktól való tartózkodásra<sup>75</sup> egy ún.

---

<sup>68</sup> Leggyakrabban: a leltárba felvett aktívák adósságok kiegyenlítésére vonatkozó elégtelensége miatt.

<sup>69</sup> Szász Ptk. 2324-2332. §

<sup>70</sup> Hiába a passzívakkal teli örökös, a „hagyaték felel a hitelezőknek” elv okán az örökség soha nem képezheti fedezet tárgyát az örökös hitelezőivel szemben.

<sup>71</sup> Szász Ptk. 2333-2340. §

<sup>72</sup> Lásd: HAMZA 107-109

<sup>73</sup> BGB 5. könyv, 2. fejezet 1. cím

<sup>74</sup> BGB 1942. § (1)

<sup>75</sup> BGB 1944. § (2)

hagyatéki bíróság előtt tett nyilatkozat útján.<sup>76</sup> Visszautasítási jogának gyakorlására a vonatkozó jogszabályhely 6 hétnyi *deliberatiót* enged az örökösnek.<sup>77</sup>

Az örökös általi leltárkészítés és a korlátlan felelősség egy alcímben történő rendszertani elhelyezéséből joggal várhatnánk a Digestában lefektetett helytállási princípium továbbélését, azaz az *inventarium*hoz társított örökösi felelősségkorlátozást. A BGB viszont – később tárgyalandó módon – főszabály szerint a korlátlan felelősség talaján áll, ahol a leltárkészítés pusztán csak egy előfeltétel az egyik, *ultra vires* helytállást utólagosan elhárító jogintézmény (hagyatéki zárlat) igénybevételéhez.<sup>78</sup> Ráadásul, míg szabályszerű felvételének joghatása pusztán közvetett, helytelen felvételének jogkövetkezménye azonnali és rendkívül szigorú.<sup>79</sup> Az alábbi részletszabályok maradéktalan betartása tehát rendkívül fontos az örökös számára: A leltár – vagy ahogyan a BGB nevezi, hagyatéki vagyonjegyzék (*Verzeichnis des Nachlasses*)<sup>80</sup> – tartalma kapcsán a kódex szövege egyértelműen rögzíti, hogy az örökös értékkimutatással egybekötött leltározási kötelezettségének az örökség átháramlásának időpontjában a hagyatéknak részét képező minden aktívára és passzívára ki kell terjednie.<sup>81</sup> A hagyatéki leltár elkészítésének nincs előre lefektetett határideje, annak meghatározását a törvényszöveg a hagyatéki bíróság feladatkörébe utalja. Ráadásul a római jogtól eltérően, a pontos leltározási időkeret (amelynek egy és három hónap közé kell esnie<sup>82</sup>) megállapítását nem az örökösnek, hanem a magát hitelesen igazoló hagyatéki hitelezőnek kell kérvényeznie.<sup>83</sup>

Mint az az imént említettekből is kiolvasható, a német jogtudósok az örökös hagyatéki tartozásokért való felelősségének hagyatékra történő korlátozására egy roppant egyedi és meglehetősen komplex szabályrendszert dolgoztak ki. Szakítva az eddig látott fejlődési tendenciával a BGB az *ultra vires* szabályból indul ki, azzal, hogy az örökös számára nyitva hagyja felelőssége *cum viribus* alapra történő utólagos szorításának lehetőségét.<sup>84</sup> Korlátozott helytállásért folyamodhat az örökös, ha a hitelezők kielégítése céljából vagyonkezelést (hagyatéki zárlatot) rendeltek el (*Nachlassverwaltung*), vagy ha fizetéseképtelenségi eljárás (*Nachlassinsolvenz*) indult.<sup>85</sup> Bármelyik is történik, a vagyonkezelő (felszámoló) egyedül a

---

<sup>76</sup> BGB 1945. § (1)

<sup>77</sup> BGB 1944. § (1)

<sup>78</sup> SZÁSZY-SCHWARZ [1899] jkv. 34

<sup>79</sup> BGB 2005

<sup>80</sup> BGB 1993. §

<sup>81</sup> BGB 2001. § (1) és (2)

<sup>82</sup> BGB 1995. § (1)

<sup>83</sup> BGB 1994. § (1) és (2)

<sup>84</sup> SZÁSZY-SCHWARZ [1899] jkv. 33-34

<sup>85</sup> BGB 1975. §

hagyatéki aktívákból elégítheti ki a hagyatéki hitelezőket, vagyis érvényesül a „hagyaték felel a hitelezőknek” elv.<sup>86</sup>

## II.5. Svájci Polgári Törvénykönyve

A svájci kodifikáció sajátossága, hogy helyi kantoni jogát – különös tekintettel a Zürichi Kanton Magánjogi Törvénykönyvére (*Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich*, továbbiakban: ZPG) – aképpen kívánta ötvözni a modern jogelvekkel, hogy mindvégig megőrizze annak identitását és recipiált római jogi gyökereit.<sup>87</sup> A végeredmény Eugen Hubert, olykor rendkívül unortodox megoldásokkal operáló Svájci Polgári Törvénykönyve (*Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, továbbiakban: ZGB) lett.<sup>88</sup>

Ahogy Meszlény Artur is helyesen jegyezte meg, a svájci jog az örökség megszerzésének *ipso iure* formáját követi. A ZGB vonatkozó normája ugyanakkor már itt utalást tesz a törvénytől legfontosabb sajátosságára, miszerint az örökhagyó tartozásai az *aquisitio* időpontjában az örökös „személyes tartozásai” lesznek („ils sont personnellement tenus de ses dettes”).<sup>89</sup>

Mielőtt azonban ennek részletes körüljárásába bocsátkoznánk, következzenek a ZGB örökség visszautasítását tárgyaló, ugyancsak szokatlan megoldásai. Az *ipso iure* rendszert követő kodifikációkban az öröklés folyamatában részt vevő vagyonelemek sorsa mindaddig bizonytalan, míg legalább egy örökös *pro herede gestio* vagy egyéb úton el nem esett a visszautasítás jogában megnyilvánuló tartózkodás kedvezményétől.<sup>90</sup> E jogot természetesen a ZGB is ismeri, amely egy bíróság előtt szóban vagy írásban, a *delatió*tól számított három hónapon belül megtehető, megmásíthatatlan nyilatkozat formájában gyakorolható. A visszautasítás jogintézményéhez viszont két vélelem kapcsolódik. Az első egy visszautasítás mellett szóló – és ezáltal az örökös kímélésére hivatott – megdönthető vélelem, amennyiben igazolható, hogy az örökhagyó a halála pillanatában fizetéseképtelen volt. A második az örökös nyilatkozatának késedelmét, vagy csalárd cselekményét szankcionáló megdönthetetlen

---

<sup>86</sup> SZLADITS 614

<sup>87</sup> ROSSEL – MENTHA 7-11

<sup>88</sup> Lásd: HAMZA 126-128

<sup>89</sup> MESZLÉNY 399 és ZGB 560. §

<sup>90</sup> SZÁSZY-SCHWARZ [1911] 578-579

vélelem, amely a hagyaték fenntartásmentes örökösi „elfogadása”<sup>91</sup> mellett szól.<sup>92</sup> Ugyanakkor a ZGB nem minden örökösnek kínálja ugyanazon feltételekkel a tartózkodás jogát. A túladosodott örökös – egyébként aktív hagyatékot – visszautasító nyilatkozatát az örökös – magukat megkárosítva érzett – hitelezői hat hónapon belül megtámadhatják és kérhetik a hagyaték felszámolását. Ha viszont egy fizetéseképtelen örökhagyó örököse tartózkodna a túladosodott vagyon átháramlásától, visszautasítása ellenére egy esetleges hagyatéki osztálynál osztályra bocsátandó juttatások erejéig köteles szavatolni<sup>93</sup> a hitelezők felé. A jóhiszemű örökös kedvezménye, hogy csupán gazdagodása erejéig felel. Kétségtelen, az ilyen és ehhez hasonló rendelkezésekből szűrhetők le egy törvénymű fókuszpontjai, ám véleményem szerint a hitelezői érdekvédelem jogegyenlőtlenség határát súroló biztosítása már inkább aggályos, mintsem kívánatos.<sup>94</sup>

Aggályokról szólván, az örökös hagyatéki tartozásokért való felelőssége körében található a ZGB legvitatottabb intézkedései. *Deliberatió*ját segítendő, az örökségtől való tartózkodásra jogosult bármely örökös kérheti az örökhagyó vagyonának nyilvános leltárba vételét.<sup>95</sup> Mivel azonban a ZPG óta dokumentált svájci jog szerint az elkészített *inventarium* az örökösre nézve semmiféle felelősségkorlátozást nem hordoz magában,<sup>96</sup> ugyanazzal a problémával találkozunk, mint a BGB esetében. A leltárkészítés *beneficium* jelleg tehát átalakul, célja pusztán az örökösi tájékozódás lehetőségének megadása, hogy az minden körülmény tudatában dönthessen a visszautasítási jogának gyakorlása felől.<sup>97</sup> Amennyiben ugyanis az örökös a hagyatékot akár leltár mellett, akár anélkül átveszi, a hagyaték minden passzívájával együtt száll reá és immáron – a római jog nyers, *ultra vires* felfogásával megegyezőleg – teljes magánvagyonra is azok kielégítésének fedezetéül szolgál.<sup>98</sup>

Az imént bemutatott, rendkívül szigorú örökösi felelősség egyedül egy módon kerülhető el. A ZGB a visszautasítás és a leltárkészítéssel egybekötött „elfogadás” mellett a hagyaték gondnoki felszámolásának kérelmezését kínálja alternatívaként. Meszlény szerint a felszámolással a ZGB a „különhitelezőknek” szavatoló vagyont önállósággal ruházza fel, amely csupán saját

---

<sup>91</sup> Értsd: tartózkodás a visszautasítás jogának gyakorlásától

<sup>92</sup> ZGB 566-571. §

<sup>93</sup> Meszlény művében kategorikusan a „szavatol” szót használja, amikor az örökös hagyatéki hitelezőkkel szembeni felelősségéről, helytállásáról értekezik (lásd: MESZLÉNY 399-400, 406, 423)

<sup>94</sup> MESZLÉNY 406. és 416, ill. ZGB 578-579. §

<sup>95</sup> ZGB 580-582. §

<sup>96</sup> ZPG 2015. §

<sup>97</sup> SZLADITS 613

<sup>98</sup> ROSSEL – MENTHA 221, ill. ZGB 589. §

tartozásaiért képes helyt állni, mentesítve ezzel a mindennemű teherviselés alól kibújni igyekvő örökösöket.<sup>99</sup>

---

<sup>99</sup> MESZLÉNY 400, 422; ill. ZGB 594-595. §

### III. AZ ÖRÖKLÉSI JOG VONATKOZÓ NORMÁINAK MAGYARORSZÁGI HELYZETE A XIX. SZÁZADBAN

A jelentősebb európai törvénykönyvek tárgyalását követően, jelen fejezetet örömmel szentelném egy hasonlóan sikeres és korszakalkotó magyar kodifikáció vonatkozó részei ismertetésének. Mivel azonban a dolgozatomban vizsgált időintervallumban ilyen mű nem született, a polgári kor örököse – kis túlzással – még nagyon sokáig csupán csak következtetethetett a hagyatéki hitelezőkkel szembeni viszonyára. Az elkövetkezendőkben eme jogbizonytalan állapot régmúltból felderíthető eredőjét, az idegen osztrák jog arra gyakorolt hatásait és a korabeli jogtudomány kiváló kútfői által a homály eloszlatására tett erőfeszítéseket járom körül.

#### III.1. Szokásjogi építőkövek

1848 előtti öröklési jogunk jellegadó sajátossága a régi magyar magánjog vagyoni jogi elemeitől való elválaszthatatlansága. A nemzetségi- és Árpád-kor organikusan fejlődő vagyoni joga ugyanis egy olyan kógens normákkal átítatott szokásjogi rendszert hívott életre, amelyben a kor embere számára az öröklés egy természetyszerűen végbemenő, megmásíthatatlan folyamat volt. Eme végrendelkezési szabadságot elnyomó és ösiséggel évszázadokra bebetonozott struktúra mind egyetlen célt szolgált: a vérségi vagyon egyben tartását.<sup>100</sup> Ilyen megfontolások vezette jogi környezetben nem meglepő, hogy hazánkban az „örökjog”<sup>101</sup> eredeti természetessége, *ipso iure* formája fejlődött ki.<sup>102</sup> Az egyes vagyonelemek kötött forgalomképessége, majd öröklése a legkritikább esetekben vezetett olyan helyzetekhez, ahol döntőbíró beavatkozására lett volna szükség (pl. viszálykodó osztályos atyafiak egyikének kérelme, elmebeteg érdeke).<sup>103</sup> A források az egyes *beneficium*okról létezésükön túl keveset szólnak, az örökös „átszálló adósságokra” vonatkozó, rendezett jogállásának ismeretében gyakorlati relevanciájuk vélhetően elenyésző volt.<sup>104</sup>

---

<sup>100</sup> MEZEY 84-85

<sup>101</sup> Itt: örökség birtokbavétele

<sup>102</sup> GALAMB 181-184

<sup>103</sup> SUHAYDA 475-477

<sup>104</sup> FRANK 659-660

Amint azt Werbőczy és Huszty szokásjogot összefoglaló művei is mutatják, a korabeli jogfelfogás messzemenőig elutasította a római jog nyers, *ultra vires* helytállási alakzatát.<sup>105</sup> Az egyes passzívák átháramlása akár a kizárólag szerzeményi vagyonnál lehetséges Végső Intézet<sup>106</sup>, akár törvény szerint következett is be az „örökös (...) örökségére nézve az Intézőnek képét viseli, 's annak jussaival és kötelezettségeivel bír”.<sup>107</sup> Frank felfogása szerint ebből az örökös szükségképpen korlátozott felelőssége következik, hiszen „más tetteért felelni senki sem tartozik”,<sup>108</sup> amely Nánásy Baniamin szavaival így hangzik: „*csak a' Krisztus fizette-le a' más adósságát; senki se tartozik a' maga jószágából a' más adósságát le-fizetni (...) mert nem az örökös, hanem a' meg-hólnak jószága adós*”.<sup>109</sup> Az örökös felelősségkorlátozásának alapját firtató kérdésre a válasz Szladits okfejtésével érthető meg. Értelmezése szerint a római jog Európa szerte elterjedt *receptiója* a hagyatékot sosem egy jogállást képező egész vagyontömegként, hanem kiváltságos elemire bontva (lásd: ősi-, szerzeményi-, adományvagyon) juttatta az örökösöknek. Tulajdonképpen mindvégig *universalis successio* címén, de több különös jogutódlás ment végbe egyszerre, amelyek között voltak olyan, a családban tartásra nagyon érzékeny vagyonelemek (ingatlan), ahol a hagyatéki javakat terhelő adósságok kizárólag azok erejéig járhattak együtt.<sup>110</sup> Az örökös tehát kizárólag az örökhagyó vagyonának aktív, „cselekvő” részében vált egyetemes jogutóddá, és mivel az átszálló adósságok őt a hagyaték erején túl nem terhelhetik, azok nem lehetnek a hagyaték passzívái, hanem az átháramlott vagyon minden egyes elemén fekvő terhek.<sup>111</sup> Mivel a források az örökség értéke helyett átháramlott vagyontárgyakról szólnak, az örökös hagyatéki tartozásokért való felelőssége nem *pro viribus*, hanem *cum viribus* alapon vált korlátozottá.<sup>112</sup> Az örökhagyótól származó hagyatéki vagyontárgyakra és azok hasznaira korlátozódó helytállásból következően, az örökös köteles minden vagyonelemet a *delatio* időpontjában meglévő valójában a hagyatéki tartozások fedezésére fordítani, azokat *cum omni causa* kiadni.<sup>113</sup> Innen ered az a – később rész-tervezetekben is rögzített – hitelezői érdekeket erősebben védő jogi konstrukció, amely az örököst a hagyatéki terhek kielégítéséig egy olyan idegen vagyon

---

<sup>105</sup> WERBŐCZY 30. czim 3.§ és HUSZTY: 8. Titulus, 12.: „*quia res cum onere transit in heredes non ultra vires successionis obligatur*”.

<sup>106</sup> Korabeli szóhasználat a végrendelet jogintézményére.

<sup>107</sup> SZLEMENICS 164-168

<sup>108</sup> FRANK 663

<sup>109</sup> NÁNÁSY 421

<sup>110</sup> SZLADITS 612-614

<sup>111</sup> KERN [1905] 26-29

<sup>112</sup> KERN [1890] 79

<sup>113</sup> SZLADITS 616

kezelőjeként azonosítja, aki felelős a hagyaték, mint zárt tömeg mindennemű fogyatkozásáért.<sup>114</sup>

### III.2. Magánjogi kiútkeresés

A szokásjogi úton organikusan fejlődő magánjogunk a XIX. század hajnalára a meghaladottság tüneteit kezdte mutatni. Az ősiség és jogegyenlőtlenség béklyóit hordozó, megmerevedett hazai joganyag egyszerűen képtelen volt lépést tartani a francia forradalmat követő társadalmi, gazdasági és szociális változásokkal.<sup>115</sup> A polgárosodáshoz vezető úton mindenekelőtt a feudális joganyag eltörlése és a még csak sporadikusan létező új magánjogi tárgyú törvények disszonanciája folytán kialakult magánjogi vákuum problémájára kellett megoldást találni. Ennek következtében minden korábbinál nagyobb igény mutatkozott egy magyar magánjogi kódex-tervezet elkészítésére, ám Frank Ignác öngyilkossága után nem maradt más lehetőség, mint az OPTK 1853. május 1-jei bevezetése Magyarországon és később Erdélyben is.<sup>116</sup> Hiába a bécsi udvar ambiciózus, a birodalomban egységes jogrendszert vizionáló elképzelése, a maradék közjogi önállóságáért foggal-körömmel ragaszkodó nemzet és annak jogászai „látens bojkottal” fogadták az idegen jog térnyerését.<sup>117</sup> A(z öröklési) jogi „tisztánlátást” 1861-ben, az Országbírói Értekezlet munkájának eredményeként életre hívott – és később a joggyakorlat „állandó zsinórmértékül” elismert<sup>118</sup> – Ideiglenes Törvénykezési Szabályok (továbbiakban: ITSZ) kidolgozása hozta el. Az így megteremtett, majdhogynem 100 évig tartó „ideiglenességben” azonban az életviszonyok rendezésének gyakorlati szükségessége miatt nem lehetett teljesen meghaladni az OPTK örökjogi rendelkezéseit.<sup>119</sup> Az osztrák normák tehát még sokáig szerves részét képezték a gyakran „fennálló törvényes gyakorlatként” hivatkozott jogéletnek, és a később tárgyalandó (rész)tervezeteknek is.<sup>120</sup>

---

<sup>114</sup> SZLADITS 611-621, ill. ZILINSZKY I. 315

<sup>115</sup> KOLOSVÁRY 20-22

<sup>116</sup> vö. HOMOKI 16 és PÓDÓR 23-25

<sup>117</sup> NESCHWARA 42-44

<sup>118</sup> BÓDINÉ BELIZNAI 185

<sup>119</sup> HOMOKI 16-17

<sup>120</sup> vö. Curia 1883. XI. 21. 5597. és Curia 1885 XI. 20. 576. sz. a.

### III.3. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok

Az ITSZ magánjogi passzusai mögötti legfőbb célkitűzés hazánk neoabszolutizmust megelőzően kialakult magánjogának visszaállítása volt, „a közhitel, a jogfolytonosság és a helyzet szükségéi által igényelt következő pótlásokkal”.<sup>121</sup> Ebből az ellentétes mondatból az tükröződik, hogy nem lehetett, illetve nem is volt szükséges valamennyi oktrojált rendelkezést jogtörténétté tenni. Az ITSZ ugyanis a haladó szellemű osztrák rendeletek egy részét vagy joghatályában fenntartotta<sup>122</sup> vagy csupán módosította (házassági vagyoni jog).<sup>123</sup> Az öröklési jog anyagi jogi részében a két lehetőség nagyrészt vegyesen jelentkezik, ám mégis egyfajta túlsúly érezhető az osztrák örökjoggal történő leszámolás kívánalma iránt.<sup>124</sup> A dolgozatban vizsgált kérdéskört szabályozó alaki jogi fejezetek mögött viszont már inkább a hiánypótlás, módosítás eszméje húzódik meg.

Az öröklési jog terén az ITSZ előtt álló egyik legnehezebb feladat az ősiség eltörlését követő turbulencia legalább kielégítő jellegű – ideiglenes – rendezése volt. A fejezet bevezetésében foglaltakat nem megismételve, csupán hangsúlyozni szeretném, hogy az 1848 előtti magyar öröklési jog legszentebb elve a család „ősi” vagyonának egyben tartása, elaprózódásának megakadályozása volt, amelyhez az örökösnek a hagyatéki tartozásokért való szükségképpen korlátolt felelőssége társult. Természetes tehát, hogy az ennek ellenkezőjét megvalósítani képes végrendelkezési jog évszázadokon keresztül kizárólag az ősitől elkülönülő szerzeményi vagyonra korlátozódott. A szokásjogi úton megmerevedett rendszerben a római jogi vegyes, mi több a tisztán aditionális örökségszerzés egészen addig elképzelhetetlennek tűnt, míg az 1848. évi XV. tc.-kel felforgatott környezetbe meg nem érkezett az oktrojált, aditiós megoldást favorizáló osztrák jog. Az Országbírói Értekezlet a végrendelkezési jogosultság – leszármazó egyenes örökös és szülők nem léteben – minden öröklött és szerzeményi vagyonra történő kiszélesítésében látta a megoldást.<sup>125</sup> Véleményem szerint, ez egy olyan, a tradíciók elvetését megengedő, új irány csírájának volt tekinthető, amely komoly inspirációs forrást jelentett a kor kodifikátorainak egy, az örökösök és a hagyatéki hitelezők perspektívájából egyaránt is előnyösebb „rugalmasan aditiós” hagyatékszerzési szabályozás kidolgozásához.<sup>126</sup>

<sup>121</sup> ITSZ I. Polgári magánjog, a) rész; 1. §

<sup>122</sup> Ilyen volt például az 1853. március 2-án kiadott úrbéri pátens és az 1855. december 15-i telekkönyvi rendtartás.

<sup>123</sup> MEZEY 157-159

<sup>124</sup> Itt olyan tradicionálisan magyar jogintézmények visszaállításáról van szó, mint a közszerzeményi jog és a női különjogok.

<sup>125</sup> ITSZ I. Polgári Magánjog, a) rész; 7. §

<sup>126</sup> Vö. SIKLÓSI 1762

Az eljárásjogi átmenet könnyebbé tétele érdekében, az ITSZ hosszasan tárgyalja az örökösödési eljárást és a bíróság szerepét.<sup>127</sup> Miután a visszaállított jogrend az örökösök és hagyatéki hitelezők közti megegyezést helyezi előterébe, a bíróság csak akkor tartozik hivatalból fellépni, ha a megnevezett örökös erre – felsorolt okoknál fogva – képtelen és ezért érdeke sérülhet.<sup>128</sup> Ilyen körülmények fennforgásakor járásbeli szolgabíró, községbeli bíró vagy árvaatya szigorú felelőssége a hagyatéki vagyon biztosítása, így e célból elrendelhet leltározást, becslést vagy zárgondnokot jelölhet ki. A felsoroltakon túl, kizárólag az öröklési jogcímét igazolt örökös kérelmére van helye bírósági eljárásnak.<sup>129</sup> Az ITSZ tehát szakított az OPTK-val bevezetett elhalálozást szükségképpen követő bírósági eljárással, de felismerte előnyeit és a kivételek közt mégis implementálta azt. Öröklési jogunk kedvezményi rendszerét ért kevés módosítás viszont annak kielégítő voltára enged következtetni. Ráadásul a *beneficium inventarii* alkalmazhatósága bővült is, hiszen a kifejezett örökösi kérelem mellett most már lehetőség nyílt a hivatalból indított vagyonösszeírás keretében elrendelt leltárkészítésre is.

---

<sup>127</sup> A jogalkotó az ITSZ-t követő évtizedekben is komoly hangsúlyt fektetett az örökösödési eljárás tisztázására. Az ilyen tárgyú törvények közé sorolható a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában meghozott 1868. évi LIV. törvénycikk mellett az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. törvény (továbbiakban: Öetv.) is.

<sup>128</sup> ITSZ I. Polgári Magánjog, b) rész; XIV. fejezet; 163. § a) – c)

<sup>129</sup> ITSZ I. Polgári Magánjog, b) rész; XIV. fejezet; 167. §

## IV. A TULADÓSODOTT HAGYATÉKRA VONATKOZÓ ÖRÖKLÉSI JOGI SZABÁLYOZÁS XIX – XX. SZÁZADI KODIFIKÁCIÓTÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON

A magyar-osztrák 1867-es Kiegyezést követően elért konszolidációjával végre elérkezettnek látszott az idő, hogy az önálló magyar „ministerium” eleget tegyen az – ITSZ révén joghatályában helyreállított<sup>130</sup> – 1848. évi XV. törvénycikk polgári törvénykönyv kidolgozására vonatkozó kötelezettségvállalásának.<sup>131</sup>

Az első magyar magánjogi törvénykönyv kidolgozására Hoffman Pál kapott felkérést 1869-ben. Kétévnyi munkája eredménye egy generális magasztalásnak örvendő Általános Rész lett, ám a tervezet öröklési jogot is magában foglaló további részeinek tárgyalására az igazságügyi tárcában bekövetkezett paradigmaváltások okán mégsem kerülhetett sor. A támogató közhangulat ugyanakkor korabeli jogtudósainkat megfontolt folytatásra készítette, így az első átfogó kísérletet csakhamar egy kizárólag az öröklési jogra összpontosító második követte.<sup>132</sup>

### IV.1. Teleszky István öröklési jogi tervezete

Az 1871-ben összehívott II. Magyar Jogászggyűlésen Teleszky István nagyváradi ügyvéd terjesztette be azt az indítványt, amelyből az elkövetkezendő majd’ két évtizedben hazánk öröklési jogi kodifikációs munkálatainak origója és legkiválóbb jogtudósaink korszakformáló álláspontjainak ütközőzónája fejlődött ki.<sup>133</sup>

#### IV.1.1. A Tervezet szükségességének magyarázata, keletkezéstörténete

A „törvényes örökösödés törvényhozási szabályozása tárgyában” beadott indítvány fókuszpontja az öröklési jog mindent megelőző kodifikációja, amelyet annak „preambuluma” is hangsúlyoz: *„a törvényes örökösödés, be nem várva a magyar magánjogi törvénykönyv*

<sup>130</sup> ITSZ I. Polgári Magánjog; a) rész; 2. §

<sup>131</sup> 1848. évi XV. tc. 1. §-ának sokszor felhánytorgatott kötelezettségvállalása szó szerint így szól: „A *ministerium* az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni, és ezen törvénykönyv javaslatát a legközelebbi országgyűlés elibe terjesztendi.”

<sup>132</sup> BALOGH [2002] 75-85

<sup>133</sup> PÓLAY 6

*megalkotását és életbe léptetését külön törvény által ideiglenesen szabályozandó*”.<sup>134</sup> Meggyőződése alapjául az öröklési jog jellegadó ismervét hívja fel, hiszen kógens normáinak alkalmazásával az egyszer már rendezett jogállapotok jóval kevésbé tűrik a rugalmasságot, mint a magánjog más, diszpozitív területei.<sup>135</sup>

Az indítvány általános támogatásnak örvendett, így Teleszky megkezdhetette élete főművének kidolgozását. Korai munkáiban a legmegosztóbb témák boncolgatása<sup>136</sup> mellett még csak apróbb utalások szintjén foglalkozott az adósságokat felhalmozó örökhagyó halála folytán felmerülő turbulenciákkal.<sup>137</sup> A fordulópontot Friedrich Mommsen római jog és német pandektisztika által átítatott, 1876-ban napvilágot látott öröklési jogi tervezetének áttanulmányozása jelentette.<sup>138</sup> Noha Mommsen kétség kívül nagy hatással volt Teleszky-re – amelyet ő maga sem tagadott<sup>139</sup> – személyes meggyőződése szerint hibás az az őt minduntalan ért vád, miszerint saját művének számos eleme nem több, mint pusztán „*utánscribálmány, a német jogforrások szolgálai fordítása és evégből a magyar hagyományok sárba tiprásával ér fel*”.<sup>140</sup> A tervezet 1880-tól a Jogtudományi Közlöny hasábjain, szakaszos bontásban jelent meg, míg 1882-ben a kötelesrész csatolásával el nem érte végső formáját.<sup>141</sup>

A publikálást nyilvános viták, szakbizottsági bírálatok sorozata követett. A többszöri alapos átdolgozást 1887. január 8-án siker koronázta: a tervezet az akkori igazságügyminiszter, Fábiny Teofil révén beterjesztésre került az Országgyűlés Képviselőházának.<sup>142</sup> Az elkövetkezendőkben a Teleszky munkásságának csúcsát jelentő, *Törvényjavaslat az öröklési jogról* (továbbiakban: Tervezet) c. Tervezet vonatkozó rendelkezéseit veszem górcső alá, törvényjavaslatként benyújtott formájukban.<sup>143</sup>

---

<sup>134</sup> TELESZKY [1872] Első rész 8

<sup>135</sup> TELESZKY [1872] Első rész 8-14

<sup>136</sup> BALOGH [2008] 13

<sup>137</sup> Például: TELESZKY [1876] 178-180, ill. 183 E publikációt követően bontakozott ki az az országos méreteket öltő vita közte és a konzervatív, hagyománytisztelő tábor jeles képviselői – Grosschmid Béni (más néven: Zsögöd Benő), illetve Dell’Adami Rezső Gusztáv – között, amely a későbbiekben vélhetően főműve vesztét is okozta. (PÓLAY 16-19), ill. ZSÖGÖD [1897] 3-49

<sup>138</sup> FRIEDRICH MOMMSEN korszakalkotó műve: Entwurf eines Deutschen Reichsgesetzes über das Civilrecht nebst Motiven, Echwetschke und Sohn, Braunschweig, 1876

<sup>139</sup> PÓLAY 6-7

<sup>140</sup> TELESZKY [1883] 31-32, ill. ZSÖGÖD [1901] 554-556

<sup>141</sup> Lásd: TELESZKY ISTVÁN: Öröklési jog (A törvénytervezet szövege. 1. r.). Jogtudományi Közlöny, 1880, 41. szám, 278-280; Jogtudományi Közlöny 1880, 42. sz., 283-286, ill. Jogtudományi Közlöny 1882, 27. sz. 210-213

<sup>142</sup> MAKÁCS 94-97

<sup>143</sup> A hozzá kapcsolódó indoklás: Indoklás az „öröklési jogról” szóló törvényjavaslatához. (továbbiakban: Terv. – Indoklás)

#### IV.1.2. A Tervezet

Teleszky már az örökség megszerzéséről általánosságban értekező nyitófejezetben élénk tárja az akkor hatályos öröklési jogtól leginkább elrugaszkodó elképzelését. Ez nem volt más, mint az ITSZ-el laza formában helyreállított törvény erejénél fogva végbemenő hagyatékszerzés tiszta aditionalitással történő felváltása. A tradicionálisan magyar öröklési szokásjoggal végérvényesen szakító reformjavaslatot Teleszky több megvilágításból is igyekszik alátámasztani. Mindenekelőtt azzal érvel, hogy az ősiség eltörlésével az ősi és szerzeményi vagyonok megkülönböztetésének korszaka lezárult és a végrendelkezési szabadság primátusa lett a vezérelv. Példákkal illusztrálva hosszasan fejtegeti, hogy az *ipso iure* öröklési konstrukció olykor milyen igazságtalan, természetellenes és sokszor szükségtelenül bonyolult helyzeteket idézhet elő.<sup>144</sup> Elveti ugyanakkor az aditionalitás egyik legvisszásabb velejáróját: az OPTK-t is jellemző merev „kényszeres hagyatéktárgyalás” intézményét. Érvelése szerint „*ott, a hol semmi bonyodalom, semmi vitapont nem fordul elő (...) hol hivatalból megvédendő érdekek nem forognak fenn*”<sup>145</sup> elégséges opcionális lehetőségként megtartani a – nyilatkozattételi és adminisztrációs szükségleteken túli – hagyatéki bíróság közbenjárását. Ugyanezen szabályok lesznek érvényesek a tényleges birtokbavételre és a hagyatéki érdekeltek kielégítésére is.<sup>146</sup> Mindezekből fakadóan a Tervezet szövege szerint az örökös a már megnyílt örökséget csupán annak elfogadásával szerezheti meg. Az örökös tehát egy hagyatéki bíróság felé intézett – alakszerűséghez nem kötött és meghatalmazott útján is megtehető – elfogadó nyilatkozattal válhat az örökhagyó teljes örökségének közvetlen jogutódjává,<sup>147</sup> méghozzá mindenféle többletteleher magára vétele nélkül.<sup>148</sup> Az örökösnek ugyanakkor vigyáznia kell, hiszen bárhogy és bármilyen módon is nyilatkozzék, az többé nem lesz megmásítható.<sup>149</sup> A hagyaték visszautasítására a Tervezet – a klasszikus értelemben vett *beneficium abstinendivel* nem azonosítható – tartózkodás kedvezményén keresztül ad lehetőséget, amely jogbiztonsági megfontolásokból kizárólag teljes bizonyító erejű magánokiratban vagy közokiratban történő kijelentéssel lesz érvényes.<sup>150</sup> A részbeni visszautasítás joghatállyal nem bír.

---

<sup>144</sup> Erről bővebben: Terv. – Indokolás 265-266

<sup>145</sup> Terv. – Indokolás 267

<sup>146</sup> Tervezet 390. § és 418. §

<sup>147</sup> Ezzel egyenértékű joghatást vált ki az örökös ráutaló magatartása is, amely alatt a Tervezet 376. §-a az örökség birtokba vételét, az örökséghez tartozó vagyonról sajátjaként történő rendelkezést, valamint bármely olyan cselekvést, melyből az „*azokból az örökség elfogadására irányuló akarat kétségtelenül következtethető*” érti.

<sup>148</sup> Ennek bővebb magyarázatát lásd később.

<sup>149</sup> Tervezet 374-378. § és 380. §

<sup>150</sup> Tervezet 379. §

Bármelyik utat is válassza az örökös, a nyilatkozattételre nyitva álló határidők számítása azonos lesz. Pontosabban csak azonos lehet, amennyiben az érdekeltek így kívánják. A Tervezet ugyanis csak kivételként, a hagyatéki bíróság előtt megjelölt esetben engedélyezi e bírói fórumnak, hogy az örökös nyilatkozattételének egy legalább hat heti és legfeljebb három hónapnyi – meghosszabbítható – határidőt tűzzön ki.<sup>151</sup> Ez a *deliberatio* kedvezménye. A meghatározott időtartam eredménytelen elteltével az örökös örökösödési jogának elenyészésével számolhat.<sup>152</sup> Azzal, hogy az örökösi nyilatkozattétel akár az elévülési idő végéig elodázható, Teleszky nem titkoltan egyfajta minimális cselekvési aktivitást vár el a hitelezőktől, hagyományosoktól, illetve az egyéb hagyatéki kedvezményezettektől.

Rátérve az örökös, illetőleg az imént említett hagyatéki érdekeltek viszonyára, a törvényjavaslat egyértelműen leszögezi, hogy „*az örökös az örökhagyó hitelezőinek és a hagyományosoknak csak az örökség értéke erejéig felelős*”.<sup>153</sup> Korlátlan, az örökös magánvagyonát is érintő *ultra vires* felelősségről semmilyen körülmények között nem beszélhetünk. Okfejtésében az OPTK által kínált hagyatékszerzési lehetőségek negatív tapasztalataiból indul ki. Ha belegondolunk, az osztrák kettős rendszer semmivel sem védi jobban a hitelezői érdekeket, hiszen „...*minden óvatos örökös, a ki magát eshetőségnek kitenni nem akarja, chablonszerűen leltár jogkedvezménye mellett fog örökösnek nyilatkozni...*” kiüresítve a feltétlen örökségbe lépést.<sup>154</sup> Másfelől Teleszky szerint a hazai szokásjogban szilárdan élő felelősségi rendszer átformálására egyedül az általa egyébként is elítélt OPTK-féle hagyatéki tárgyalási kényszer bevezetése lenne képes. Ez a lépés viszont nemcsak ellenkezne a józan jogérzettel, hanem sok esetben szükségtelen költségekkel is terhelné a gyászolókat. Ráadásul a laikus polgárok minduntalan figyelmeztetni kellene az *ultra vires* felelősség veszélyeire.<sup>155</sup>

A Tervezet által elismert felelősség tehát korlátozott, *intra vires*. Ennélfogva a főszabály tekintetében – a római jogi ismeretek és a magyar hagyományok alapján – adná magát az öröklött vagyontárgyakra vetített, *cum viribus hereditatis* örökösi felelősség, csakhogy Teleszky erről másképp vélekedett. A 415. § „*örökség értéke erejéig*” megfogalmazása ugyanis a *pro viribus hereditatis* helytállást hordozza magában. Teleszky álláspontja szerint az örökösnek az öröklött vagyona vonatkozó tulajdonosi joga – ezen belül is legfőképpen a rendelkezési joga – súlyosan korlátozva lenne, ha a kielégítést kizárólag a hagyatéki

---

<sup>151</sup> Eltérés figyelhető meg a szász Ptk.-hoz képest abban, hogy az örökhagyó végrendeletében megállapított elfogadási határidőt sem kell figyelembe venni ezen szabályok alkalmazásakor.

<sup>152</sup> Tervezet 386. §

<sup>153</sup> Tervezet 415. §

<sup>154</sup> Terv. – Indokolás 284

<sup>155</sup> Terv. – Indokolás 283-286

vagyon tárgyakkól és csak azokból végezhetné el. A koncepciót segitendő és az esetleges károkat, visszaéléseket kiküszöbölendő a törvényjavaslat különböző – részben ismert – jogintézményeken keresztül egyszerre védi az érdekelteket mindkét póluson.<sup>156</sup>

A leltározás kedvezményét Teleszky meglehetősen szűkszavúan, ám annál jelentőségteljesebben tárgyalja. Funkcióját tekintve egy paradigmaváltás figyelhető meg, hiszen azzal, hogy a Tervezet a *pro viribus* helytállás talaján áll, az *inventarium* készítéséből fakadó joghatások már nem csupán az örökös számára kedvezőek (a felelőssége behatárolhatóvá válik), hanem sokkal inkább a hitelezők, a hagyományosok érdekvédelmére hivatott (mivel kielégítésük alapját csupán az átszállott vagyon pontos ismerete adhatja meg).<sup>157</sup> Nem véletlen tehát, hogy a Tervezet szerint – a római jogi, illetve osztrák normáktól eltérően<sup>158</sup> – immáron az örökös mellett a hagyatéki hitelező, a hagyományos és a kötelesrészt jogosult számára is biztosítja e jogintézmény igénybe vételét.<sup>159</sup> Ugyanakkor Teleszky a leltárkészítés lehetőségét pusztán a hitelezői érdekvédelem első pillérének tekinti, hiszen ha annak folyamata során a hagyatéki hitelező az őt megillető kielégítési alap veszélyben létéről értesül, a modern kori *beneficium separationis*, vagyis az „elkülönzési joga”<sup>160</sup> gyakorlásával fokozhatja biztosítékait.<sup>161</sup> Meglátásom szerint, midőn már a leltárkészítéssel kikristályosodik az örökség értékét képező vagyontömeg az „elkülönzés joga” e szeparációhoz pusztán garanciális elemeket társít. Valójában tehát egy olyan sajátos „*beneficium-koncentráció*” rajzolódik ki, ahol a *beneficium inventarii* és a *beneficium separationis* jogintézményei lényegüket tekintve egyetlen jogi aktusban (*inventarium* felvételének kérése) realizálódnak.<sup>162</sup>

#### IV.1.3. A Tervezet fogadtatása, kritikái és a törvényjavaslat bizottsági szövege

Teleszky Tervezete meglehetősen vegyes fogadtatásban részesült. Erőteljes kritikák érték az ági öröklés eltörlését, valamint az utóöröklés és az özvegyi jog kérdésköreinek szabályozását. A bemutatott ötödik cím rendelkezéseit ugyanakkor többségében méltató hangnem övezte.

---

<sup>156</sup> Tervezet 415-418. §, ill. 430. §

<sup>157</sup> Tervezet 416-417. §

<sup>158</sup> Vö. SIKLÓSI 1915, MARTON 289, BRÓSZ-PÓLAY 310, ill. OPTK 804. §

<sup>159</sup> A később megalkotott Ötv. 3., ill. 36. §-ai ugyanezen vezérfonalat követik.

<sup>160</sup> Bővebben lásd: Tervezet 437-441. §

<sup>161</sup> Terv. – Indokolás 286

<sup>162</sup> Azzal, hogy mivel a „*beneficium-koncentráció*” a hagyatéki hitelező jognyilatkozata idézte elő, *strict* megközelítéssel a klasszikus római jogi értelemben vett *beneficium inventarii*-ről nem beszélhetünk.

Azokat Gustav Hartmann általánosságban „*meleg és nyílt elismerésre*” érdemlőnek<sup>163</sup>, míg Heinrich Dernburg a leltározás kedvezményének új típusú megközelítését „*egészséges és megfelelő intézkedéseknek*” tartja.<sup>164</sup> Komolyabb ellenérzést csupán az aditionális rendszer váltott ki. Jogászfórumokon sorra jelentek meg az *ipso iure* öröklési rendszer hagyományait, alkalmazhatóságát bizonygató felszólalások, közlések, publikációk, ráadásul a jogbizonytalanság elkerülésének érdekében még a Curia is beavatkozott.<sup>165</sup> Teleszky elképzeléséről tudomást sem véve egyik döntvényében ugyanis így fogalmazott: „*A magyar magánjog szerint (...) kötelező hagyatéki eljárás nincs, és az örökhagyónak jogai és kötelezettségei az örökhagyó halálával ipso jure szállnak át az örökösre*”.<sup>166</sup>

A hazai kritikákra reagálva az Igazságügyi Bizottság elkészítette a Tervezet harmadik és egyben utolsó „olvasatát”, az ún. Bizottsági Szöveget. Ekkorra már talán a törvényjavaslat egyik legnagyobb ellenzője, Grosschmid Béni sem hitt a „kormányjavaslatként” aposztrofált Tervezet bukásában, így elfogadta az igazságügyminiszter felkérését az annak életbe léptetéséről rendelkező jogforrás megalkotására.<sup>167</sup> Az igazságügyi tárcában 1890-ben végbemenő személyi változások és a részkodifikációval szembeni kiújult bizalmatlanság azonban mégis Magyarország első, a magánjog egy jelentős részét átfogó és a jogbizonytalanságot felszámolni kívánó kodifikációs kísérletének elvetéséhez vezetett.<sup>168</sup>

## **IV.2. Az 1900-as Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezet**

Szerencsére kevesebb mint egy évtizedet kellett várni az új, minden eddiginél ígéretesebbnek mutakozó kodifikációs ciklusra. 1895. október 16-án Erdélyi Sándor igazságügyminiszter olyan bizottságok felállítását rendelte el, amelyek ezúttal képesek lehetnek a létező magánjogi résztervezetek alapulvételével egy egységes magyar polgári törvénykönyv megalkotására.<sup>169</sup>

A munka eredménye a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete (továbbiakban: ÁPTK) és annak 1900-ban közreadott kezdetleges<sup>170</sup> első-, 1913-ban törvényhozás elé került,

---

<sup>163</sup> HARTMANN 328

<sup>164</sup> DERNBURG 229

<sup>165</sup> GALAMBOS 183-196

<sup>166</sup> GRILL (1906) 479 (C. 42. száma t. ü. döntvénye.)

<sup>167</sup> Lásd: GROSSCHMID 589-743

<sup>168</sup> MAKÁCS 105-109

<sup>169</sup> BALOGH [2002] 88

<sup>170</sup> Megjegyzendő, hogy az ÁPTK egyes szövegváltozatai néhol jelentős kidolgozottságbéli eltéréseket mutatnak. Az Első Szöveg kapcsán írásában Weinmann Fülöp egyenesen vázaltszerűséget emleget (WEINMANN 370)

indokolással ellátott<sup>171</sup> második-, és 1915-ös véleményezését követő ún. „Bizottsági” szövegváltozatai lettek.<sup>172</sup> Bár törvényerőre sosem emelkedtek, joggyakorlatra gyakorolt hatásukban okán jelentőségük elvitathatatlan. A mérsékelt siker kulcsa véleményem szerint a jogalkotói célban rejlett. Teleszky Tervezetével ellentétben ugyanis alkotóját, Szászy-Schwarz Gusztávot nem a nagy horderejű reformok vezérelték, hanem az, hogy a szokásjogi normák rendszerbe foglalásával egy olyan anyagi jogi jogforrást hozzon létre, amelyet a korabeli bíróságok ítéleteik zsinórmértékéhez használhattak fel.

#### IV.2.1. Az örökség „elfogadása” körüli viták

Szászy-Schwarz az öröklés joghatásait tárgyaló fejezet első szakaszában – a magyar jogi hagyományok előtt tisztelegve – egyértelműen állást foglal az örökség örökösre történő szükségképpen, *ipso iure* átszállása mellett.<sup>173</sup> A Második Szöveghez fűzött indokolásában tulajdonképpen egy mondatban összefoglalja azt az évszázados magyar jogi hagyományokra alapuló áttörhetetlen bírói gyakorlatot, amely miatt a Teleszky által oly nagy erővel támogatott aditionális rendszer hazánkban sohasem nyerhetett táptalajt: *„az örökös felelőssége törvény erejénél fogva mindig korlátolt és így az elfogadásból az örökösre joghátrány nem háramlik (...) a Tj. (Törvényjavaslat – szerző) az elfogadást lehetőleg megkönnyíti, hogy a hagyatéknak minél előbb végleges ura legyen.”*<sup>174</sup> Ennek fényében okkal vetődhet fel a kérdés: a visszautasításra irányuló jogcselekménnyel párhuzamosan az ÁPTK és a korabeli jogirodalom miért szól az örökös kifejezett elfogadó jognyilatkozatáról?<sup>175</sup> A korabeli ítélkezési gyakorlat és a jogtudomány két különböző nézőpontból adja meg a választ. A nyomokban még mindig az OPTK szellemiségét követő hazai bíróságok számos döntésében olvasható a következő: *„anyagi jogszabály, hogy az örökség csak ennek elfogadásával szereztetik meg”*.<sup>176</sup> Az ítélkező fórumok az eléjük került, rendszerint bonyolult ügyekben az „elfogadás” szó értelmezésekor az örököstől olyan egyértelmű jogcselekményt kívánnak meg, amely eloszlatja a *pro herede gestio*

---

<sup>171</sup> Indokolás a polgári törvénykönyv törvényjavaslatához. (1913) (továbbiakban: ÁPTK Indokolás)

<sup>172</sup> A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete (Első Szöveg), Grill Károly, Budapest, 1900 (továbbiakban: Első Szöveg); „Törvényjavaslat. A polgári törvénykönyv.” (1914) (továbbiakban: Második Szöveg) ill. „A képviselőház által kiküldött külön bizottságnak jelentése a polgári törvénykönyvre vonatkozó 886. számú törvényjavaslatról.” (1915).

<sup>173</sup> ÁPTK Első Szöveg 1983. §

<sup>174</sup> ÁPTK Indokolás 437-438

<sup>175</sup> RAFFAY 690, SZÁSZY-SCHWARZ [1899] jkv. 32, ÁPTK Második szöveg 1845. §

<sup>176</sup> GRILL (1906) 462 (1902. évi nov. 4. I. Gr. 250. sz.)

szülte bizonytalanságot. Ez pedig nem lesz más, mint az örökös örökség megszerzésére irányuló szándékának közvetlen kinyilvánítása, azaz a kifejezett elfogadó nyilatkozat.

A jogintézmény létezésének másik indoka annak kivételességében rejlik. A norma által említett „kifejezett” elfogadó nyilatkozatot ugyanis az ÁPTK pusztán lehetőségként kínálja a pozícióját megerősíteni kívánó örökösnek. Ez viszont látszólag éppen az *ipso iure* hagyatékszerzés alaptételeit kérdőjelezi meg, hiszen, ha örökös az örökhagyó halálának pillanatától fogva örökösnek tekintendő, mi szükség van e minősége kétséget kizáró igazolására? A visszásságot érző Szászy-Schwarz és Szladits saját fejtegetéseikben lényegében ugyanarra a megoldásra jutott. Attól ugyanis, hogy jogrendszerünk továbbra sem ismeri el a nyugvó hagyaték jogi kategóriáját, az örökség végső alanya mindaddig bizonytalan, míg az örökösi minőséget egy, akár *pro herede gestio* körébe eső elfogadás joghatályosan nem rögzíti. Más szavakkal, egy személy csupán akkor válik „ideiglenesből” végleges örökössé, ha az örökség visszautasításának jogát elveszti és megszűnik függő jogi helyzete.<sup>177</sup> Az ÁPTK tehát csupán a lehetőséget adja meg az örökösnek, hogy „teljes bizonyítóerővel” bíró nyilatkozatával maga számolja fel a vélhetően számára sem kedvező állapotot.

Ezzel párhuzamosan, az örökösi minőség tisztázása a hagyatéki kedvezményezetteknek is komoly érdeke, amely vonatkozásában az örökös nyilatkozattételre szorításáról beszélhetünk. Szladits e körben ugyan helyesen állapítja meg, hogy – figyelemmel az „örökség állapota felőli tájékozódásra” – se a tartózkodás jogának gyakorlása, se az elfogadás nincs egyik szövegváltozatban sem törvényes határidőhöz kötve.<sup>178</sup> Érthetetlen ugyanakkor azon vélekedése, miszerint „a kijelölt örököst abszolút hatályu s örökösi minőségét mindenkivel szemben megállapító nyilatkozatra kényszeríteni nem lehet”.<sup>179</sup> Hiába a meggondolás kedvezményének OPTK-ból ismert haladó felfogása, a bizonytalanság felszámolása és a hagyatéki kedvezményezettek érdekeinek védelme végett az ÁPTK határt kívánt szabni a végtelen *deliberation*nak. Mégpedig annak rögzítésével, hogy bármely érdekelt az örököst hagyatéki bíróság előtti nyilatkozattételre hívhatja fel az örökség elfogadása tárgyában. Amennyiben ezen időkeretben az örökös válasza elmarad, az örökség elfogadottnak tekintendő.<sup>180</sup> Mindemelllett a Második Szöveg bővített normája külön említi, hogy *pro herede gestio* címén vezetnek elfogadásra az örökös azon alakszerűtlen akaratközlései, amelyekből „az

<sup>177</sup> SZLADITS 589-593 és SZÁSZY-SCHWARZ [1899] jkv. 31-32

<sup>178</sup> Innen ered a függő jogi helyzet, hiszen külső – hagyatéki érdekeltek általi – nyilatkozattételre szorítás hiányában az örökösi minőség akár határozatlan ideig is függőben maradhat.

<sup>179</sup> SZLADITS 592

<sup>180</sup> ÁPTK Első Szöveg 1992. §; ÁPTK Második Szöveg 1850. § és ÁPTK – Indokolás 439

*örökség elfogadására irányuló akarata szükségszerűen következik*”.<sup>181</sup> A viszonylag összetett, közvetlen és közvetett elemekkel egyaránt tarkított örökségszerzés időpontjának tisztázására a jogalkotó új jogintézményként be kívánta vezetni az örökös bizonyítvány fogalmát.<sup>182</sup> Az Öetv.-ben szabályozott átadó végzésen kívül<sup>183</sup>, a szóban forgó, hagyatéki bíróság által kibocsátott – mai szóhasználatával élve – közokirat felállított egy vélelmet, miszerint a benne jelölt örökjog az örököst illeti. Az anyagi jogszabályok pedig csak az ilyen – közhitelesen igazolt – örökös minőséghez társíthattak joghatásokat.<sup>184</sup>

#### IV.2.2. Az *ultra vires* szabály kiteljesedése az örökös felelősség körében

Az örökségbe lépés körüli homályok eloszlatása nagyon fontos az örökös hagyatéki hitelezőkkel szembeni felelőssége tekintetében is. Mivel már az 1848 előtti jogunk is elválaszthatatlannak tartotta az öröklött adósságot a hagyatéki javaktól, az örökös felelőssége évszázadokon át semmi esetre sem terjedhetett túl az öröklött aktívákra. Az OPTK-val hazánkban is tetten érhető germán hatások és a gazdasági szükséghelyzetek következményeként azonban a *cum viribus* alapú helytállás hegemoniája felszakadozni látszott. Az 1880-as években sorra születtek egymással ellentmondó, hol még a *cum viribus*, hol már a *pro viribus* örökös felelősség kizárólagosságát hirdető bírósági határozatok.

A felelősségi alakzatok vitájában Szászy-Schwarz – a fennálló jogállapot alapján – kompromisszumos megoldást szorgalmazott, vélekedése szerint egyiknek sem kell kizorítania a másikat, azok egymás mellett létezhetnek.<sup>185</sup> Ez viszont egy olyan problémához vezetett, amit Szladits a végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi LX. törvény (továbbiakban: Vht.) 14. és 15. §-ból – és Imling Konrád hozzá fűzött kiváló kommentárjából<sup>186</sup> – vezetett le, mégpedig hogy „*az örökös elvileg személyesen, örökségének értéke erejéig (pro viribus) felelős; de a hitelezőnek joga (facultas alternativa) van ahhoz, hogy követelésének kielégítését az adósának hagyatékához tartozó s természetben meglevő vagyontárgyakból szorgalmazhassa*”.<sup>187</sup> Vagyis,

<sup>181</sup> vö. ÁPTK Első Szöveg 1984-1985. § és ÁPTK Második Szöveg 1845. §

<sup>182</sup> ÁPTK Első Szöveg 2000. §; ÁPTK Második Szöveg 1860. §

<sup>183</sup> Öetv. 72-76. §

<sup>184</sup> GRILL (1906): 476 (1899. szept. 26. 285. sz.); ÁPTK Indokolás 442-443

<sup>185</sup> SZÁSZY-SCHWARZ [1899] jkv. 34, ill. Curia 984/95. Dt. 3. f. IV. 90.

<sup>186</sup> IMLING 27-30

<sup>187</sup> SZLADITS 619

az ÁPTK idején fennálló ítélkezési gyakorlat szerint a hitelezőtől függött, hogy a felelősség két válfaja közül melyiket választja.<sup>188</sup>

Habár véleményem szerint, önmagában az imént elmondottakkal megvalósulhatott a hagyatéki hitelezői érdekvédelem elnehezédésének megakadályozására épülő szabályozási cél, a jogalkotó még egyel tovább lépett. Ahelyett ugyanis, hogy nyugati mintára pusztán kivételként tekintett volna a római jog posztklasszikus kora óta egyébként is így „tengődő” *ultra vires* helytállásra, számos esetben – jóllehet, „személyes felelősség” mögé bújtatva – kógens normaként, kifejezetten alkalmazni rendelte azt. Szászy-Schwarz „*cum viribus felelősséggel járó alkalmatlanságnak*” nevezi azon megbízotti kezelésből, leltározásból és rangsortartásból álló hármas struktúrát, amely vonatkozásában felmerülhet az örökös korlátlan felelőssége.<sup>189</sup>

Az ÁPTK az örököszt a hitelezőkkel szemben a hagyaték kezelőjeként azonosítja, amelyből az következik, hogy nemcsak a hagyatékkal, hanem a hagyatékért is felelős, még hozzá a megbízás nélküli ügyvitel, illetőleg a megbízás szabályai szerint.<sup>190</sup> Az indokolásból kirajzolódó felfogás szerint a hagyaték, mint külön „*számolási vagyontömeg marad fenn az örökös vagyona körében*” így ahhoz minden örökösi cselekmény kapcsán a gondos és szakszerű ügyellátás követelménye társítható.<sup>191</sup> Ebben a jogi konstrukcióban az *ultra vires* helytállásnak csak egy nagyon sajátos formája képzelhető el, mégpedig akképp, hogy az örökös személyes felelőssége kizárólag az örökhagyó tartozásainak az előbbiekre ütköző, vétkes nem teljesítése, vagy vétkesen előidézett hagyatéki tartozástöbblet kapcsán állhat fenn.<sup>192</sup>

E felelősségi alakzat viszont – azon túl, hogy például a passzív örökösi magatartás megítélésében komoly joghézagokat eredményez<sup>193</sup> – még mindig nem zárja ki annak kockázatát, hogy az örökös a hagyatéki vagyon kiüresedésére hivatkozva kielégítetlenül hagyja az örökhagyó, hagyatéki kedvezményezettek felé fennálló tartozásait. Az ilyen és ehhez hasonló visszaélések elkerüléséhez – mivel az örökös felelősségének fundamentumát a hagyaték tárgyai adják – fel kell deríteni, pontosan milyen elemek is alkotják a hagyatékot és bizonyítani kell ezek örökösre háramlását. Az ÁPTK ennek módjaként az *inventarium* elkészítését jelöli meg. Mivel azonban e kedvezmény igénybevételének lehetősége az összes hagyatéki érdekelt számára nyitott, a leltározás már nem kizárólag az örökös érdeke. Csakúgy,

---

<sup>188</sup> ALFÖLDY 327-329

<sup>189</sup> ÁPTK Indokolás 465

<sup>190</sup> A két szabályrendszer közötti differenciálspecifika az elfogadás pillanata. Az elfogadást megelőző kezelésre a megbízás nélküli ügyvitel, míg az azt követőkre már a megbízás szabályai érvényesek.

<sup>191</sup> ÁPTK Indokolás 458

<sup>192</sup> ÁPTK Első Szöveg 2009. §; ÁPTK Második Szöveg: 1893. § és ÁPTK Indokolás: 458

<sup>193</sup> WEINMANN 370-371

mint a Tervezet, az ÁPTK is a „*hitelezőkre hárítja annak bizonyítását, hogy az örökösre hárultak-e és mely vagyontárgyak*”<sup>194</sup>. A hagyatéki hitelező, tehát egy jogcselekményével egyszerre rendelkezik a leltározás és a kielégítési alapját képező vagyonelemek különválasztása felől. Az iménti következtetést Barna Ignác is alátámasztja, aki a korabeli joggyakorlat alapján állítja, hogy egyedül az archaikus örökös eskü megtagadása lehetett az a jogi tény, amely joghatásaként (hagyatéki kedvezményezettek kérhették a *separatior*) elválhatott egymástól a két jogintézmény.<sup>195</sup> A Tervezethez képest a különbség pusztán az, hogy a *beneficium inventarii* és *beneficium separationis* koncentrációja az ÁPTK vonatkozásában nem *pro viribus*, hanem *cum viribus* alapon korlátozott örökös felelősség mellett rajzolódik ki.

Mindemellett az ÁPTK említést tesz a hitelezők hirdetményi eljárás útján történő összehívásáról is.<sup>196</sup> Az elhelyezés nem véletlen, hiszen az örökösnek kizárólag a hagyatéki tárgyak teljességét vélelmező, szabályszerű *inventarium*<sup>197</sup> és a hitelezői igények pontos ismerete adhat bármilyen alapot a hagyaték aktív vagy passzív voltára irányuló, indokolt következtetésére. Természetesen, ha az örökös a hagyatékot likvidnek tartotta, sorrendiségre tekintet nélkül rendelkezhetett a kielégítésről. Probléma akkor merülhetett fel, ha a körülményekből az örökösnek a hagyaték passzív voltát kellett volna felismernie, és az 1881. évi XVII. tc., az ún. csődtörvény értelmében csődeljárást kellett volna kezdeményeznie.<sup>198</sup> Az ebből eredő károkért, illetve egy esetleges pervesztés költségeiért az örököst „személyes felelősség”, azaz korlátlan helytállás terhelte.<sup>199</sup> Ugyan az alaptalan gazdagodás korlátjával, de lényegében ugyanezen elgondolás mentén felel az a jogszerűen, de rosszhiszeműen kielégített hitelező is, aki a kielégítéskor tudta, hogy a hagyaték az összes hagyatéki tartozást nem fogja fedezni.

A korlátlan felelősség elkerülésének szellemében felépített szabályrendszert csupán az árnyalja, hogy az ÁPTK Második Szövege megadja a lehetőséget az örökösnek az előbbieken kifejtett „*alkalmatlanságoktól*” való egyszerű szabadulásra. A rugalmasság következményeként azonban az örökös „*az összes hagyatéki tartozásokért magára vállalja az egész vagyonával való — személyes — felelősséget*”.<sup>200</sup>

---

<sup>194</sup> ÁPTK Indokolás 459

<sup>195</sup> BARNA 10

<sup>196</sup> ÁPTK Második Szöveg 1897. §

<sup>197</sup> ÁPTK Második Szöveg 1896. §

<sup>198</sup> ÁPTK Első Szöveg 2015. §; ÁPTK Második Szöveg 1898-1902. §; ÁPTK Indokolás 459-461

<sup>199</sup> GOTT 98 (Curia 1906. április 27. I. G. 48. sz. a. – A Curia U. tanácsának 8. sz. elvi jelentőségű határozata.)

<sup>200</sup> ÁPTK Második Szöveg 1910. §; ÁPTK Indokolás 465

### IV.3. Magánjogi Törvényjavaslat

A magánjog egységesítésének gondolata az I. világháború tragikus következményeit enyhítő, közjogi stabilitás megteremtésével kerülhetett ismételten előtérbe. Az 1928. március 25-én az Országgyűlés Képviselőháza elé terjesztett Magánjogi Törvényjavaslat (továbbiakban: MTJ) tanult az eddigi rész-tervezetek hibáiból, tekintettel volt a kikristályosodó bírói gyakorlatra és – ami talán a legfontosabb – teret engedett a jogtudomány jeles kútfői tanácsainak.<sup>201</sup>

Az MTJ az öröklés joghatásai között elsőként tisztázza, hogy az örökösökre – magyar hagyományokra tekintettel – a hagyaték bírói átadásának kötöttsége nélkül, *ipso iure* háramlik a hagyaték,<sup>202</sup> azzal, hogy egy személy csupán akkor válik „ideiglenes örökösből” végleges örökössé, ha az örökség visszautasításának jogát elveszti, és megszűnik a függő jogi helyzet.<sup>203</sup> A hagyatéki bírósághoz fordulás kivételességére, az örökös nyilatkozattételre szorítására, a *pro herede gestio* körébe vonható cselekményekre és a kapcsolódó *beneficiumokra* vonatkozóan nincs változás az ÁPTK-ban leírtakhoz képest.

Ez azonban nem mondható el a hagyaték terheiért való felelősség vonatkozásában, ahol az MTJ a korabeli joggyakorlat megreformálására törekedett. Mint láttuk, a XIX-XX. század fordulójának bírói gyakorlatában egymás mellett érvényesült a hagyatékért való korlátolt felelősség két alakzata, amelyek közötti választás lehetősége ráadásul a hitelezőket illette meg. Eme kiszámíthatatlan és akár az örökös magánvagyonát is veszélyeztető helyzetet a törvényjavaslat fel kívánta számolni. Alföldy Dezső joggyakorlatelemzésében egyértelműen megállapítja, hogy az MTJ nyomán formálódó új bírói gyakorlat a magyar tradíciókkal konform, *cum viribus* felelősséget preferálja. A hitelezőket immáron nem illeti meg a választás joga, az örökös az MTJ alapján a hagyatéki tartozásokért elsődlegesen a hagyatékkal felel a hitelezőknek.<sup>204</sup> Kialakult tehát a jelenleg is hatályos szabályozás alapja,<sup>205</sup> ahol az öröklött vagyon értéke erejéig terjedő – *pro viribus* – helytállásra kizárólag hiányzó vagyontárgyak kapcsán kerülhet sor, vagyis akkor ha az örökös „*az örökhagyóról reá szállott vagyont elidegenítette vagy ez a reá szállott vagyon, mint kielégítési alap más oly okból hiányzik nála, amelyért az örökhagyó hitelezőjével szemben őt felelősség terheli*”.<sup>206</sup> Fontos látni, hogy az imént kifejtettekben csupán az került rögzítésre, hogy az örökös bizonyos, a hagyaték részét

---

<sup>201</sup> MEZEY 163-164

<sup>202</sup> MTJ 2051. §

<sup>203</sup> SZLADITS – TELLER 511-513

<sup>204</sup> MTJ 2082. §

<sup>205</sup> vö. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 7:96 § (1)

<sup>206</sup> ALFÖLDY 328-329

képező vagyontárgyakkal felel a hitelezőknek, ám ahhoz, hogy ezen vagyonelemek ténylegesen az igények kielégítésére fordíthatók legyenek az örökösnek szükségképpen meg kell őriznie és épségben kell tartania azokat.<sup>207</sup> Ez az Árpád-korból eredeztethető leszármazói vagyonkezelési kötelezettség modern formája, ahol – az ÁPTK szabályozásával megegyezően – az örökös az örökség elfogadásáig végzett eljárásért a megbízás nélküli ügyvitel, míg az örökség elfogadása után végzetekért pedig a megbízás szabályai szerint felelős.<sup>208</sup>

Az ÁPTK és az arra épülő MTJ szigorú felelősségi szabályai miatt viszont egyáltalán nem mellékes, hogy az örökség megnyílása (örökös minőség *ipso iure* megszerzése, beálló vagyonkezelési felelősség) és annak joghatályos elfogadása (pontosabban: a visszautasítás jogának elenyészése és tényleges birtokbavétel) között valójában mennyi idő telik el.

Ha a két esemény időben viszonylag távol áll egymástól, az örökös nagyobb eséllyel „futhat bele” hiányzó vagyonelemekbe. A helytállás mértékének eredendő meghatározása szerint az örökös az örökhagyó halálával, egészként átszálló, zárt vagyontömeg hiánytalan kiadásáért felel. A pontos vagyontömeg kimutatására elsősorban az örökösödési eljárást szabályozó törvények alapján felvett hagyatéki leltáron, másodsorban az érték perbeli megállapításának egyéb módjain (szekértői becslő) alapuló hagyatékátadó végzés szolgál. Adódhat azonban olyan jogi helyzet, ahol a hagyaték értéke az örökösnek fel nem róható okból – akár még az imént említett jogcselekmények megtételét megelőzően – csökken. Ki viseli egy ilyen károsodás veszélyét? Szladits felismerte, hogy az örökös felelőssége nem állhat kizárólagosan a tényleges birtokba jutás alapján, hiszen a nehezen bizonyítható hatalomba vétel hiányára való hivatkozással egy dörzsölt örökös akár időtlen-időig is ki tudná magát menteni rosszhiszemű tevékenysége következménye alól. Javaslatáértelmében ezért a joggyakorlatnak azon értékszámításra kell jutnia, amely szerint *„az örökös mindig a meglevő hagyatéki javak értéke erejéig felel, hozzáadva ahhoz a vétségén alapuló értékcsökkenést, s a hiányzó hagyatéki javaknak azt az értékét, amely vagyonába befolyt, vagy kellő gondosság mellett befolyhatott volna; levonva pedig a meglevő hagyatéki javakba a rendes kezelés mértékén túl eszközölt befordításokat”*.<sup>209</sup>

Amennyiben viszont rövidebb időintervallumról van szó, könnyebben fordulhat elő, hogy nem lesznek hiányzó vagyonelemek és az örökös – akár hagyatékátadó végzés birtokában, akár anélkül – is képes lehet megítélni, hogy a hagyaték az örökhagyó mindennemű tartozását

---

<sup>207</sup> VADÁSZ 358-359

<sup>208</sup> MTJ 2084. §

<sup>209</sup> SZLADITS – TELLER 534-536

fedezi-e. Ilyenkor az örökösnek lehetősége van a tartozások kiegyenlítési sorrendiségét felrúgva megkezdeni az igények kielégítését. Ugyanakkor nagyon óvatosnak kell lennie, hiszen a téves feltevésből adódóan ki nem elégített hitelezői igényekkel szemben az MTJ visszanyúl a római jog szigorához, és az örökös magánvagyonát is a tartozásokat fedező vagyontömeg közé sorolja.<sup>210</sup>

---

<sup>210</sup> MTJ 2087. §

## V. ÖSSZEGZÉS

Látható, hogy a klasszikus kori római jog örökség megszerzését, hagyatékért való felelősséget és *beneficium*okat tárgyaló, meglehetősen cizellált szabályanyaga a XIX-XX. század kodifikációs hullámában számos modellben elevenedett meg. Ugyanakkor, a recepciós folyamatok egyik vizsgált törvénymű esetében sem vezettek az eredeti szabályok szinte tökéletes tovább éléséhez. A maga vegyes örökségszerzési rendszerével talán a Code Civil állt ehhez a legközelebb, ám a leltározás és meggondolás kedvezményeinek összeolvasztásával itt is találunk sajátos megoldásokat. A német nyelvű kódexekben az OPTK és a szász Ptk. képében előbb a római jogi alapoktól való távolodás, majd a BGB idejére a tradíciókhoz való visszatérés figyelhető meg.

Magyarország viszonylatában, hiába az OPTK hosszú távon pozitív hatása, az ITSZ-szel talpra állított magánjogunk és a benne rejlő sajátos, Werbőczy idejéből eredeztethető recepciónk sosem tudott szimbiózisba kerülni a római jog oktrojált osztrák felfogásaival. A szokásjoghoz való ragaszkodás Teleszky Tervezetének elutasításában csúcsosodott ki. Bár ellentmondásosnak tűnhet, meggyőződésem, hogy Teleszky munkásságának az öröklési jog fejlődéstörténetére gyakorolt hatása éppen reformtörekvéseinek bukásában mutatható ki. Így válhatott ugyanis egyszer s mindenkorra egyértelművé a tisztán aditionális örökségszerzés és a főszabályszerű *pro viribus* alapú felelősség elvetése, valamint az, hogy az öröklési jog kodifikációjában a „fennálló törvényes gyakorlatból” kell kiindulni. A szilárd alapokat kapott ÁPTK ennél fogva olyan, az ítélkezési gyakorlat egységességét fenyegető problémák megoldására koncentrálhatott, mint az elfogadó nyilatkozat egyes kérdései, vagy a hitelezői érdekvédelem okán a „*cum viribus* felelősséggel járó alkalmatlanságok” körében fellelhető *ultra vires* felelősség. Utóbbiról azonban mind az ÁPTK, mind az MTJ és később a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv is „kénytelen volt” megállapítani: teljes egészében nem hagyható el és legalább szankciós jelleggel – újabban felróható szabályszegő magatartás következményeként – a mai napig jogrendszerünk szükséges eleme.

## VI. IRODALOMJEGYZÉK

### Felhasznált irodalom

ALFÖLDY DEZSŐ: Az adós örökösének felelősségéről, elmarasztalásáról s az ellene vezethető végrehajtásról, Magyar Jogi Szemle 1937 18. évf. 8. sz, 327-329

APATHY, PETER – KLINGENBERG, GEORG – STIEGLER, HERWIG: Einführung in das römische Recht. Böhlau, Wien-Köln-Weimar, 1998, 61

BALOGH JUDIT: Az általános rész kérdése és tervezetei a XIX. század végének magyar magánjogi kodifikációjában. In: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis Tomus II., Debrecen, 2002 75-88

BALOGH JUDIT: Grosschmid Béni és a magyar öröklési jog. In: Közjegyzői Füzetek – Studia Notarialia Hungarica tom VIII, Zsögöd Benő: Öröklött s szerzett vagyon, Athenaeum, Budapest, 2008, 13

BARNA IGNÁCZ: Az örökösödési jog reformkérdései, Ügyvédek lapja, 1897, 14. évf., 49. sz., 10

BENEDEK FERENC – PÓKECZ KOVÁCS ATTILA: Római magánjog, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2015, 365

BESSENYŐ ANDRÁS: Római magánjog, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2003<sup>3</sup>, 584-587

BÓDINÉ BELIZNAI KINGA: Hivatás és függetlenség A M. Kir. Kúria elnökei 1869–1937, In: Jogtörténeti Értekezések 48. (Sorozatszerkesztő: Mezey Barna), Gondolat Kiadó, Budapest, 2020, 185

BOZÓKY ALAJOS: Az ausztriai magánjog rendszere, Pallas, Budapest, 1891, 585

BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: Római jog, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1974, 308-311

CHABOT, GEORGES ANTOINE: Commentaire sur la loi des successions, formant le titre premier du livre troisième du Code Civil, Paris, 1818, 563-587

DERNBURG HENRIK: Vélemény a magyar örökjogi törvényjavaslatról, Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1888, 28. sz, 229

FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: A római jog története és intézményei, EKE OFI, Budapest, 2016<sup>21</sup>, 105-112, 612-657

FLOßMANN, URULA: Österreichische Privatrechtsgeschichte, Springer, Wien-New York, 2008<sup>6</sup>, 362-370

FRANK IGNÁCZ: A közigazgatás törvénye Magyarhonban, Magyar Királyi Egyetem, Buda, 1845, 659-663

GALAMB JÓZSEF: Az örökség birtokbavételének főelve a magánjogi törvénytervezetben, Magyar Jogászegyleti Értekezések III. köt. 4. füz., Franklin, Budapest, 1887, 181-184

GALAMBOS ISTVÁN: Az örökség birtokbavételének főelve a magánjogi törvénytervezetben In: Magyar Jogászegyleti Értekezések, Franklin, 1886, 31. évf. 183-196

GROSSCHMID BÉNI: Magánjogi tanulmányok, Tervezetek és kisebb dolgozatok főként az öröklési, kereskedelmi és családi jog köréből, II. köt., Politzer, Budapest, 1901, 589-743

HAMZA GÁBOR: Az európai magánjog fejlődése, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002, 107-146

HARTMANN GUSZTÁV: A magyar öröklési jog tervezete, Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1888, 40. sz., 328

HOMOKI NAGY MÁRIA: Az Osztrák Polgári Törvénykönyv és a kiegyezés, Jogtörténeti Szemle, 2007, 3. sz., 16-17

HUSZTY STEPHAN: Jurisprudentiae practicae, Francisci Antonii Royer, Agrariae, 1758, Liber II., 8

IMLING KONRÁD: A végrehajtási törvény magyarázata, Franklin, Budapest, 1891<sup>2</sup>, 27-30

KALLÓS LAJOS: A magyar polgári jog alapelvei, vagy a magyar honi polgári jogtudomány alapjait képező elvek és szabályok értelmezése és világosítása, Telegdik Lajos, Debreczen, 1865, 959

KASER, MAX – KNÜTEL, ROLF – LOHSSE SEBASTIAN, Römisches Privatrecht, C. H. Beck, München, 2017, 424

KERN TIVADAR: Az öröklési jog általános szabályai. In. Magyar magánjog (szerk: Fodor Ármin), Singer és Wolfner, Budapest, 1905, 26-29

- KERN TIVADAR: Az örökös felelőssége a hagyatéki tartozásokért, Franklin, Budapest, 1890, 79
- KOLOSVÁRY BÁLINT: A magyar öröklési jog fejlődésének története. In: Magyar magánjog (szerk: Fodor Ármin), Singer és Wolfner, Budapest, 1905, 20-22
- MÁDL FERENC: Magyarország első polgári törvénykönyve – az 1959. évi IV. törvény – a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében. In: Az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei, 1960<sup>1</sup> 1
- MAKÁCS ADRIENN: Teleszky István öröklési jogi törvénytervezete, különös figyelemmel a törvényes öröklés rendezésére, Miskolci Jogi Szemle, XVI. évfolyam, 2021, 1. szám 1. kötet, 94-109
- MARTON GÉZA: A római magánjog elemeinek tankönyve, Institúciók. Budapest, 1963<sup>4</sup> 265-289
- MESZLÉNY ARTUR: A svájci polgári törvénykönyvről, Athenaeum, Budapest, 1909, 399-423
- MEZEY BARNA: Magyar Jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2007<sup>4</sup>, 84-164
- MOLNÁR IMRE – JAKAB ÉVA: Leges Diligens, Római Jog, Szeged, 2012<sup>6</sup> 399-401
- MOMMSEN, FRIEDRICH: Entwurf eines Deutschen Reichsgesetzes über das Civilrecht nebst Motiven, Schwetschke und Sohn, Braunschweig, 1876
- NÁNÁSY BENIÁMIN: Testamentom a magyar országi törvények szerint, Trattner Mátyás, Pesth, 1798, 421
- NESCHWARA, CHRISTIAN: Osztrák jog Magyarországon, Jogtörténeti Szemle 2007, 3. sz., 42-44
- NÓTÁRI TAMÁS: Római köz- és magánjog, Scientia, Kolozsvár, 2011, 383-384
- PÖDÖR LEA: Az Osztrák Polgári Törvénykönyv, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék, 2012, 23-25
- PÓLAY ELEMÉR: Kísérlet a magyar öröklési jog önálló kodifikációjára a XIX. század végén, Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 1974, 6-44
- P. SZABÓ BÉLA: Segédanyag a római öröklési jog tanulmányozásához, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Római Jogi Tanszék, Budapest, 1997, 54-56
- RAFFAY FERENCZ: A magyar magánjog kézikönyve (II. kötet), Benkő Gyula, Budapest, 1909<sup>3</sup>, 690

ROSSEL VIRGIL – MENTHA FRITZ-HENRI: Manuel du Droit civil suisse, Payot & C<sup>ie</sup>, Lausanne, 1909, 7-11, 221

SIEBENHAAR, EDUARD: Das Bürgerliche Gesetzbuch für das Königreich Sachsen nebst der Publikationsverordnung vom 2. Januar 1863., Leipzig, Rosbergschen Buchhandlung, 1863, 389-390

SIKLÓSI IVÁN: Római magánjog (II. kötet), ELTE Eötvös, Budapest, 2021, 1741-1915

SUHAYDA JÁNOS: A magyar polgári anyagi magánjog rendszere az országbírói értekezlet által megállapított szabályokhoz és azóta a legújabb időig hozott törvényekhez alkalmazva, Magyar Királyi Egyetem, Budapest, 1874<sup>6</sup>, 475-477

SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV 1898. szeptember 30-i felszólalása In: A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezetét előkészítő állandó bizottság jegyzőkönyvei, Franklin, 5. füz., 52. ülés, 31-34

SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV: Új irányok a magánjogban, Athenaeum, Budapest, 1911, 578-579

SZLEMENICS PÁL: Közös törvényszéki polgári magyar törvény, Snischek Károly G., Pozsony, 1823, 164-168

SZLADITS KÁROLY: Az örökös jogállása In. Magyar magánjog (szerk: Fodor Ármin), Singer és Wolfner, Budapest, 1905, 589-621

SZLADITS KÁROLY, TELLER MIKSA: Az örökös jogállása In: Magyar Magánjog: Öröklési Jog (szerk: Szladits Károly), Grill Károly, Budapest, 1939<sup>6</sup> 511-536

TALAMANCA, MARIO: Istituzioni di diritto Romano, Giuffrè, Milano, 1990, 700

TELESZKY ISTVÁN: Indítvány a törvényes örökösödés törvényhozási szabályozása tárgyában. A Magyar Jogászegyűlés évkönyve 1871. évre; (Szerk: Dr. Siegmund Vilmos); Magyar Jogászegyűlés, Pest, 1872, 8-14

TELESZKY ISTVÁN: Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához, Franklin, Budapest, 1876, 178-183

TELESZKY ISTVÁN: 1882. november 20-i felszólalás In: Az örökjog alapelvei a Magyar Polgári Törvénykönyv tervezetében. A Magyar Jogászegyletnek 1882. november 11.- december 4. tartott teljes-üléseiben folytatott vita Magyar Jogászegyleti Értekezések (Szerk.: Szladits Károly), Franklin, Budapest 1883, I. kötet, 10. füzet, 31-32

UNGER, JOSEPH: Verlassenschaftsabhandlung in Oesterreich, Wilhelm Braumüller, Wien, 1858, 162

VADÁSZ LAJOS: Magánjogunk zsebkönyve, Ábrahám és Sugár, Budapest, 1933, 358-359

WEINMANN FÜLÖP: Az örökös jogi helyzete hagyatéki hitelezővel szemben a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint, Jogtudományi Közlöny, 1900, 51. sz. 370-371

WERBŐCZY, STEPHAN: Tripartitum opus iuris consuetudinarii inclyti regni Hungariae, Johann Singriener, Wien, 1517, 30. czim 3. §

ZILINSZKY IMRE: A magyar örökösödési jog és az európai fejlődés, Athenaeum, Budapest, 1877,

ZILINSZKY JÁNOS: A Tizenkéttáblás Törvény töredékei, Szent István Társulat, Budapest, 2016, 3-14

ZSÖGÖD BENŐ: Az Örökösödési Törvénytervezetről, 1882 In: Zsögöd Benő: Magánjogi tanulmányok, tervezetek és kisebb dolgozatok főként az öröklési, kereskedelmi és családi jog köréből. Első kötet, Politzer, Budapest, 1901, 554-556

ZSÖGÖD BENŐ: Öröklött s szerzett vagyon, Politzer, Budapest, 1897, 3-49

## **Hivatkozott jogforrások**

### **Idegen nyelvű törvénykönyvek, kódexek**

Code Civil (1804)

Osztrák Polgári Törvénykönyv (1812)

Szász Királyság polgári törvénykönyve (1863)

Német Polgári Törvénykönyv (1900)

Zürichi Kanton Magánjogi Törvénykönyve (1855)

Svájc Polgári Törvénykönyve (1907)

## **Magyar nyelvű tervezetek, javaslatok, indokolások, jegyzőkönyvek**

Törvényjavaslat az „öröklési jogról”: 1884. szept. 25-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai XX. kötetében (1887) 599. sz. iromány (20-97)

Indokolás az „öröklési jogról” szóló törvényjavaslathoz: 1884. szept. 25-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai XX. kötetében (1887) 599. sz. iromány (98-313)

A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetét előkészítő állandó bizottság jegyzőkönyvei, V. füzet (Szerk. Jogtudományi Közlöny szerkesztősége), Franklin, Budapest, 1899

A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete (Első Szöveg), Grill Károly, Budapest, 1900

„Törvényjavaslat. A polgári törvénykönyv.”: 1910. jún. 21-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai XXXI. kötet. (1913), 886. sz. iromány (1-392)

Indokolás a polgári törvénykönyv törvényjavaslatához: 1910. jún. 21-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai XXXIII. kötet. (1913), 4-ik melléklet a 886. sz. irományhoz (269-490)

1928. évi magánjogi törvényjavaslat (1928)

## **Jogsabályok**

1848. évi XV. törvénycikk az ösiség eltörléséről

1868. évi LIV. törvénycikk. a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában

1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról

1881. évi XVII. törvénycikk csódtörvény

1894. évi XVI törvénycikk az örökösödési eljárásról

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

## **Döntvénytárak**

GOTTL ÁGOST (szerk.): Magánjogi döntvénytár I. kötet, Franklin, Budapest, 1908

GRILL-féle Döntvénytár (Főszerk: Dr. Vavrik Béla; Szerk: Dr. Gyomai Zsigmond) Magánjog III., Öröklési Jog, (1906), Grill, Budapest, 1906

## **Döntvények**

Curia 1906. április 27. I. G. 48. sz. a. — A Curia U. tanácsának 8. sz. elvi jelentőségű határozata.

C. 42. sz. t. ü. döntvény

I. Gr. 250. sz.

Curia 1883. XI. 21. 5597.

Curia 1885 XI. 20. 576. sz. a.

Curia 984/95. Dt. 3. f. IV. 90.